

Madžarski jezikovni vpliv v besedišču Martjanske pesmarice

Előd Dudás

Cobiss: 1.01

V prispevku je predstavljen madžarski jezikovni vpliv, kakršen se kaže v prvem ohranjenem jezikovnem spomeniku prekmurskega jezika, tj. Martjanski pesmarici. Prevzete madžarske besede in madžarski kalki so slovarsko obdelani, slovarski sestavki vsebujejo slovnične podatke, etimološke razlage, sklice na dostopna prekmurska narečna in zgodovinska slovaropisna dela ter ponazarjalne primere.

Ključne besede: slovenščina, madžarščina, prekmurski knjižni jezik, izposojenke, kalki

Hungarian linguistic influence in the vocabulary of the Martjanci hymnal

This article presents Hungarian linguistic influence as expressed in the first preserved linguistic monument of the Prekmurje language, the Martjanci hymnal. Hungarian loanwords and Hungarian calques are presented in dictionary format and the dictionary entries contain grammatical information, etymological explanations, references to available Prekmurje dialect and historical dictionaries, and illustrative examples.

Keywords: Slovenian, Hungarian, Prekmurje standard language, loanwords, calques

0 Uvod

V prispevku¹ z naslovom Madžarski jezikovni vpliv v besedišču Martjanske pesmarice predstavljam prvi ohranjeni jezikovni spomenik prekmurskega jezika, tj. Martjansko pesmarico. To delo ima izjemno pomembno vlogo v zgodovinskem razvoju stare knjižne prekmurščine, saj se je v njem izoblikovalo tisto jezikovno stanje, ki je bilo izhodišče poznejšim avtorjem tega jezika. Pesmarica je pomembna tudi za raziskovanje madžarskih izposojenk in kalkov, saj kot najstarejši ohranjeni jezikovni spomenik prekmurskega knjižnega jezika vsebuje najstarejšo plast prevzetih madžarskih besed in kalkov. V raziskavi so predstavljene najpomembnejše okoliščine, ki so določale madžarsko-prekmurske stike, delno je upoštevano tudi dosedanje raziskovanje teh stikov. Madžarski kalki in izposojenke so slovarsko ob-

¹ Prispevek je predelana različica moje diplomske naloge, ki je nastala na Filozofski fakulteti Univerze Loránda Eötvösa v Budimpešti pod mentorstvom dr. Marije Bajzek Lukač leta 2011. Mentorici se za vso pomoč zahvaljujem.

delani, slovarski sestavki vsebujejo slovnične podatke, etimološke razlage, sklice na dostopna prekmurska narečna in zgodovinska slovaropisna dela ter zglede rabe, tj. primere iz pesmarice.

1 Zgodovina prekmurskega knjižnega jezika

Zgodovina prekmurskega knjižnega jezika je povezana s panonsko teorijo. Začetek knjižne prekmurščine moramo iskati okrog leta 866, ko sta Ciril in Metod prišla na Koceljev dvor v Blatenski Kostel. Slovanska apostola sta dobila petdeset učencev, da bi jih naučila brati in pisati glagolico. V Rim sta morala po dovoljenje za opravljanje slovanskega bogoslužja. Papež Hadrijan II. jima ga je dal in ustanovil panonsko nadškofijo. Po mnenju Marka Jesenška (2005: 28–29) je bil prav to najpomembnejši trenutek, ki je močno vplival na usodo slovanskega jezika v panonskem prostoru. Zaradi dovoljenja za slovansko bogoslužje in pokristjanjevanje Cirilu in Metodu se je izoblikovala slovanska jezikovna, predvsem nabožna jezikovna baza, ki je postala temelj prekmurščine in kajkavščine. Prav s tega vidika je razumljiva jezikovna podoba prvih slovenskih jezikovnih dokumentov, tj. Brižinskih spomenikov, ki vsebujejo mnogo lastnosti panonske jezikovne baze.

Okrog leta 990 so Madžari vdrli v karpatski bazen in ga okupirali. Po madžarski naselitvi je panonski prostor prišel pod vpliv madžarske države. Po letu 1000 so pri pokristjanjevanju slovenskega etničnega prostora odločilno vlogo odigrali meniški redovi, in sicer benediktinci v Kančevcih (od leta 1093) in v Monoštru (1184–1219), cistercijani v Monoštru (1219–1526) in ivanovci v Gradu, Soboti in Selu (13.–15. stoletje) (Orožen 1996: 362). Ob koncu 10. stoletja se je začelo oblikovanje madžarskih škofij. Severno Prekmurje, katerega del je tudi Porabje, je bilo zgodaj vključeno v škofijo Győr, ki je bila osnovana leta 988. Južni del Prekmurja pa je spadal pod zagrebško škofijo, ki je bila osnovana leta 1094. Takrat se je začelo tesno sožitje med kajkavščino in prekmurščino. Jezikovni vpliv zagrebške škofije je bil velik (Jesenšek 2005: 30). Kajkavski duhovniki so prihajali na ozemlje Prekmurja. Ob grških, latinskih in madžarskih besedilih so uporabljali tudi kajkavske prevode (Jesenšek 1991/92: 177). Kajkavski vpliv je ostal močan do časa ilirizma, ko se je na Hrvaškem izoblikoval enoten knjižni jezik. Lahko rečemo, da se je prekmurski jezik v cerkvi ohranjal tudi zaradi kajkavskih besedil. To razlagamo z dejstvom, da je bila razlika med jezikoma takrat zelo majhna, zato je prisotnost kajkavščine pomagala ohranjati prekmurski jezik. V prekmurščini sta obstajali le ustno izročilo in bukovništvo (Orožen 1996: 362). V 16. stoletju se začne obdobje rokopisnih pesmaric, med njimi tudi Martjanske pesmarice. Te pesmarice, ki jih je več kot 70, so pomagale pri normiranju prekmurskega knjižnega jezika, ki je v tesnem stiku s širjenjem protestantizma v Prekmurju. Pri slednjem moramo upoštevati vlogo zemljiških gospodov Gornjega in Dolnjega Prekmurja. Najpomembnejši in najmočnejši zemljiški gospodje te dobe so bili Nádasdyji, Batthyányi in Széchyji. V tem obdobju je bilo v navadi, da je moral biti tlačan iste vere kot njegov zemljiški gospod: če je gospod sprejel protestantizem, so ga sprejeli tudi njegovi tlačani. Reformacija se je med Prekmurci uveljavila veliko bolj kot med kajkavci. Leta 1681

je deželni zbor v Sopronu določil artikularne kraje, kjer so evangeličani in kalvinci lahko opravljali božjo službo in imeli šole, v katerih je pouk potekal v materinščini (Novak 1997: 21). Tak kraj je bil za prekmurske Slovence Nemescsó (Čoba) (Novak 1997: 21), ki se nahaja v severnem delu Železne županije, 6 kilometrov jugovzhodno od Kőszega. Odlični poznavalec in raziskovalec prekmurskih Slovencev, Anton Trstenjak, v zvezi z artikularnimi kraji omenja, da je bil tak kraj poleg Čobe še šurdanska protestantska občina za Prekmurce, ki je bila osnovana leta 1659 (Trstenjak 1905: 54). Marija Magdalena Nádasdy jim je leta 1718 podarila pusto Liszó, ki se je nahajala na severnozahodnem delu županije Somogy (dandanes je že del županije Zala) (Trstenjak 1905: 55). Leto dni pozneje se je na omenjeno pusto preselilo 14 prekmurskih slovenskih rodbin iz Železne županije (Trstenjak 1905: 59). Po Ivanu Čaploviču navaja Trstenjak (1905: 61) s Slovenci naseljene vasi: Mihályd (danes Miháld), Sánd, Liszó, Szentpéter (danes Pogányszentpéter), Bükkösd (danes Somogybükkösd), Szentpál (danes Porrogszentpál), Porrog, Pat, Szentkirály (danes Porrogszentkirály), Vése in Berény (danes Iharosberény). Poleg tega moramo omeniti še Taranj (danes Tarany), kjer so živeli Slovenci celo do druge polovice 20. stoletja. Usoda vseh protestantov, torej tudi na Ogrskem, se je spremenila s tolerančnim patentom, ki jim je dovolil zidati cerkve in šole povsod na ozemlju kraljestva. Slovenske protestantske župnije v Železni županiji so bile Puonci (osnovana leta 1783), Hodoš (1783), Križevci (1783) in Bodonci (1792) (Trstenjak 1905: 77).

Natančen pregled prekmurskega protestantizma je zelo pomemben zaradi razumevanja nastanka in razvoja prekmurskega knjižnega jezika. Omenil sem že, da rokopisne pesmarice odražajo najzgodnejšo pisno podobo in stanje prekmurščine. Tradicija rokopisnih pesmaric je zelo pomembna, saj se je prekmurščina s tem očistila kajkavskih elementov in začela svojo razvojno pot.

Prva tiskana knjiga v prekmurščini je bil Temlinov *Mali Katechizmus*, ki je izšel leta 1715 v Halleju. Temlinov katekizem je prevod madžarskega Győrskega katekizma (Škafar 1978: 15). V Halleju je bilo natisnjeno veliko prekmurskih knjig. Temlinova lepo pokaže, da so protestanti igrali zelo pomembno vlogo v nastanku in razvoju prekmurskega knjižnega jezika. To je razumljivo, saj je reformacija prinesla idejo o skrbi za materni jezik. Cilj reformacije pa je med drugim bil, da bi bilo Sveto pismo prevedeno v domači jezik. Prekmurski protestanti so študirali v Nemčiji, v Sopronu in na požunskem (bratislavskem) liceju (Jesenšek 2000/01: 297). Na tem liceju je študiral tudi Števan Küzmič, ki je po končanem študiju šel v Čobo in nato leta 1755 v Šurd. Tam je postal drugi slovenski duhovnik (prvi je bil v letih 1751–1755 Adam Berke – Trstenjak 1905: 72); v Šurdu je ostal do smrti, torej do leta 1779. Tam je tudi prevedel *Nouvi zákon* (1771) in s tem normiral prekmurski knjižni jezik. Odločil se je za nadnarečno tvorbo ravenskih in goričkih glasoslovnih, oblikoslovnih in skladenjskih posebnosti, vendar se je zgledoval tudi po osrednje-slovenskih protestantskih piscih (Jesenšek 2000/01: 301).

Prva katoliška knjiga v prekmurščini je izšla šele leta 1780. Prebujenje prekmurskih katoliških piscev je povezano z osnovanjem nove škofije v Sombotelu (1777), kjer je bil prvi škof János Szily, ki je močno podpiral izdajanje prekmurskih nabožnih in učnih knjig (Just 2009: 20). Najpomembnejši avtor med katoliki

je bil Mikloš Küzmič. Predelal je madžarski učbenik Miklósa Révaia, ki je izšel z naslovom *ABC kni šicza za národní soul haszek*. Naslov te knjige je enak naslovu madžarskega učbenika. Prekmurska knjiga ima nekatere značilnosti, po katerih se razlikuje od madžarske verzije, in sicer vsebuje spovedi, molitve in slovarček (Nyomárkay 2002: 21). V slovarju je 215 besed, zato lahko rečemo, da je to prvi dosežek prekmursko-madžarskega slovaropisja (Lukácsné Bajzek 2004: 44). Prekmurska slovaropisna tradicija je lepo razvidna tudi pozneje. Pri tem sicer ne moremo govoriti o velikih strokovnih dosežkih, temveč o koristnih in uporabnih knjižicah, seznamih, ki so ljudem pomagali v vsakodnevnem življenju. Drugi prekmurski slovar je na koncu učbenika Jožefa Košiča, ki spada med najpomembnejše prekmurske avtorje in je živel v 19. stoletju. Slovarček je izšel v slovnici *Krátki Návuk Vogrszkoga Jezika za Zacsetnike* v Gradcu leta 1833. Vsebuje 1500 madžarskih besed s prekmurskimi ustreznici (Lukácsné Bajzek 2004: 44). Košič je poleg tega učbenika pisal še etnološka in zgodovinska dela. Drugi pomembni slovar 19. stoletja je Lülikov slovar, ki je izšel v dvojezičnem abecedniku *Ta velke ABC ali Solszka-Vcsenyá v-zgovárjanyi vu Plemenitom Vas Vármegyövi sztojécsim Szlovenom na vörazsirjáványe vogrszkoga jezika* (Kozar Mukič 1998: 86). Vsebuje 956 gesel, ki so razporejena po abecednem redu, slovarska posebnost pa je zgradba v obliki vprašanj in odgovorov (Ulčnik 2009: 98). Iz teh podatkov je razvidno, da poleg nabožnih in šolskih knjig obstajajo v prekmurščini tudi dragoceni slovaropisni dosežki.

Zanimiva je tudi prekmurska publicistika, ki se je začela izoblikovati šele v drugi polovici 19. stoletja. Prvi prekmurski časopis *Prijatelj* je izhajal v Budimpešti v letih 1875–1879 (Ulčnik 2009: 58). Njegov glavni urednik in v glavnem edini stalni novinar je bil Imre Agustič. Prva številka je izšla 15. septembra 1875. Časopis je izhajal v madžarskem črkopisu, ki ga je Agustič zamenjal z gajico v začetku leta 1877 (Ulčnik 2009: 67). *Prijatelj* je nehal izhajati zaradi Agustičeve smrti. Temu časopisu so sledili cerkveni protestantski in katoliški časopisi ob koncu 19. stoletja, v 20. stoletju pa so se jim pridružili še politični, leposlovni in drugi mesečniki, tedniki in dnevnik (Jesenšek 2008: 103–104). Marko Jesenšek (2008: 104) ugotavlja, da v času izhajanja časopisa *Prijatelj* prekmurskega knjižnega jezika že dobrih dvajset let formalno ni bilo več. To razlaga z dogodki in mislijo 19. stoletja, in sicer da je jezikovna enotnost pogoj za nacionalno samostojnost in tudi za državotvornost (Jesenšek 2008: 104). Zato se je prekmurščina združila z osrednjeslovenskim jezikom. Najprej so katoliški pisci začeli nadomeščati prekmurščino s t. i. novoslovenščino (Jesenšek 2008: 104). K poenotenju dveh knjižnih norm je pripomogel nastanek Kraljevine SHS, katere del je leta 1919 postalo tudi Prekmurje z izjemo Porabja, ki je ostalo na območju madžarskega kraljestva. Vzporedno s tem je prekmursko knjižno izročilo postalo manj pomembno in močno, nadomestila ga je nova, enotna slovenska knjižna norma.

2 Martjanska pesmarica

Martjanska pesmarica je rokopisna pesmarica, ki ima 600 strani. Sestavljena je iz petih različnih delov, v katerih so obdelani najpomembnejši dogodki cerkvenega leta. Prvi trije deli so vsebinsko najbolj enotni, ker vsebujejo besedila, namenjena za petje pri božji službi, in nekatera daljša besedila za branje ali recitiranje v cerkvi oz. šoli (Novak 1997: 7). V prvem delu Martjanske pesmarice so adventne in božične pesmi, v drugem postne in velikonočne, v tretjem pa binkoštna. Četrta del pesmarice vsebuje različne nabožne pesmi in prevod madžarske *Cantio de Rakoczio* ter nedokončano daljšo pesnitev o Mariji Magdaleni. Najbolj zanimiva pesem nosi naslov ... *Csákovom Turni* ... in predstavlja tragično usodo junaka Nikole Zrinjskega. Nahaja se v petem delu pesmarice in obsega 24 strani. Razen te pesmi pa so v petem delu še nabožne in *Cantio de Matrimonio*. Po mnenju Vilka Novaka (1997: 21) so prvi trije deli pesmarice iz 17. stoletja, četrta in predvsem peti del pa iz 16. stoletja.

Martjanska pesmarica, ki jo danes hrani Univerzitetna knjižnica v Mariboru, je svoje ime dobila po vasi Martjanci, pomembnem središču prekmurskih protestantov v letih 1592–1672 (Novak 1997: 21). Rokopis so sprva hranili v martjanski župniji, na kar opozarja tudi zapis na koncu drugega dela, ki se glasi: *Per me Nicolao / Legén (Anno Do.,) / 1710 Die 15 Apr. / in Martyánczi* (MP: 224). Na nastanek pesmarične tradicije je močno vplivala bogata madžarska pesmarična tradicija in seveda tudi kajkavske pesmarice (najpomembnejši so *Pavlinska pesmarica*, *Krajačičeva Molitvena Knjysica*, *Drnjanska pesmarica* in *Cithara Octochorda* – prim. Novak 1973/74).

Prvič je o pesmarici pisal Franc Kovačič leta 1922 v reviji *Časopis za zgodovino in narodopisje*. Omenja jo kot najstarejši literarni spomenik v prekmurščini (Novak 1997: 3). V madžarski strokovni literaturi jo je prvič omenil László Hadrovics. Ukvarjal se je s tistimi pesmimi, ki imajo madžarski vir (Hadrovics 1944). Pozneje je o njej pisal tudi Imre Bori, ki pa je pesmi velikokrat napačno razumel. Zaradi tega moramo biti do njegovih ugotovitev zadržani. V zadnjem času se je z njo ukvarjal zlasti István Lukács (Lukač 2003; Lukács 2005). Na Hrvaškem sta jo raziskovala Franjo Fancev in Olga Šojat. Omeniti je treba spor med slovenskimi in hrvaškimi raziskovalci v zvezi s knjižnim izročilom, ki mu pesmarica pripada. Hrvati pesmarico uvrščajo v že omenjeno tradicijo kajkavskih pesmaric 17. in 18. stoletja. Vilko Novak pa govori o mešanem slovstvenem jeziku, ki je temeljil na sorodni panonski leksiki in drugih sorodnih značilnostih (Novak 1973/74: 216). Temu dodaja še to, da se je ta mešani slovstveni jezik od časa do časa in od avtorja do avtorja čedalje bolj čistil kajkavskih elementov in se vse bolj približeval živemu (prekmurskemu) govoru, vse dokler ni v Küzmičevem prevodu *Nouvega zákona* ostal skoraj povsem brez kajkavske posebnosti (Novak 1973/74: 216). Vilko Novak je Martjansko pesmarico odločno uvrstil med dela prekmurskega slovstva, kar pa ni povsem jasno v luči njegovega mnenja o mešanem slovstvenem jeziku, saj bi pričakovali, da je Martjanska pesmarica še dosežek tega mešanega jezikovnega obdobja, ki se konča na koncu 18. stoletja s Küzmičevim *Nouvim zakonom*. Določeno negotovost je opaziti v zvezi s pripadnostjo pesmarice kajkavskemu ali prekmurskemu

slovstvenemu izročilu. O pripadnosti pesmarice Vilko Novak piše: »Nastanek in značaj – končno tudi pripadnost slovenskemu slovstvu in slovenski kulturi – MP I [= Martjanske pesmarice – op. E. D.] moramo gledati in dognati v njenem mednarodnem okviru, verskem v povezavi in odvisnosti od sosednih narodov: madžarskega in hrvaškega. Delno tudi z osrednjim slovenskim protestantizmom v 16. stoletju.« (Novak 1997: 14) Kot je razvidno iz zgoraj navedenega, moramo na Martjansko pesmarico gledati z medkulturnega vidika, kar je tudi skladno s tedanjim večkulturnim okoljem, kjer je sožitje jezikov in kultur trajalo že stoletja.

3 Zgodovina raziskovanja madžarsko-slovenskih jezikovnih stikov

Madžarsko-slovenski jezikovni stiki segajo v preteklost in govorimo lahko o tisočletnem medsebojnem jezikovnem vplivu. Raziskovanje teh jezikovnih stikov pa se je začelo šele v 20. stoletju in spada med najmanj raziskovana področja. Marija Bajzek meni, da »živi/je živelo malo slovenskih strokovnjakov, ki znajo/so znali madžarsko vsaj brati, in tudi med madžarskimi je malo takih, ki poznajo vsaj en sosedni slovanski jezik« (Bajzek 2009: 345). Prvič je poročal o madžarskih besedah v prekmurščini Avgust Pavel (Pável 1947). V razpravi *Magyarok és szlovénok* (Madžari in Slovenci) je naštel prevzete madžarske besede v prekmurskem besedišču, vendar je poudarek na stičnih točkah med dvema narodoma s knjižnega, kulturološkega in zgodovinskega vidika. Na začetku štiridesetih let 20. stoletja je izšel zbornik *A magyarság és a szlávok* (Madžari in Slovani), v katerem je objavljena razprava velikega madžarskega slavista Istvána Kniezse (Kniezsa 1942), ki je v okviru te razprave pregledal madžarske izposojenke v vseh slovanskih jezikih. Omenja tudi slovenščino oz. prekmurščino in navaja madžarske izposojenke. S slovenske strani moramo omeniti Vilka Novaka, ki je med prvimi opozoril na madžarske izposojenke v prekmurščini (Novak 1974/75). Obsežnejši pregled te teme ponuja Marija Petrov-Slodnjak (Petrov-Slodnjak 1978). Avtorica v nemško pisanem prispevku navaja tudi kratek zgodovinski pregled razvoja prekmurskega jezika. Pri izpisanih madžarskih izposojenkah navaja pomene v nemščini in madžarščini ter etimološke razlage madžarskih besed. Marija Bajzek Lukač je posvetila posebno pozornost madžarskim elementom Küzmičevega *Nouvega zákona* (Bajzek Lukač 2005). Natančno je pregledala ozadje nastanka prevoda in opozorila tudi na sočasna madžarska prevoda. S primerjalnofilološko metodo je odkrila številne iz madžarščine prevzete in kalkirano prevedene izraze in povedi. Avtorica razvršča madžarske izposojenke v različne skupine, pripadajoče različnim terminologijam, kot so na primer krščansko besedje, besedje iz družbenega življenja idr. Kot posebno skupino izpostavlja dobesedne prevode iz madžarščine in ravno ta je posebno dragocena, saj je to prvi pregled kalkiranih izrazov po madžarskem vzorcu, npr. *dűsnavejszt* 'vest', *píszmaznanci* 'pismarji', *zsitka drejvo* 'drevo življenja' (Bajzek Lukač 2005: 442). Avtorica navaja madžarske izposojenke po abecednem redu in jih dopolnjuje z gradiščanskohrvaškimi, hrvaškimi in srbskimi podatki, če je navedeni primer znan tudi v teh jezikih. Poleg tega dodaja še citate iz Küzmičevega prevoda in iz

madžarskih prevodov. Pozneje se je avtorica vrnila k temi in ji je posvetila še eno razpravo (Bajzek 2009), v kateri je povzela dotedanje dosežke raziskovanja madžarsko-slovenskih jezikovnih stikov in predstavila prevzete madžarske elemente Küzmičevega *Nouvega zákona*.

4 Madžarski jezikovni vpliv na besedišče Martjanske pesmarice

Predstavitev madžarskega jezikovnega vpliva na besedišče Martjanske pesmarice je izjemno pomembna. Po eni strani je Martjanska pesmarica najstarejši jezikovni spomenik prekmurščine, ki odraža pisno različico tega jezika. Prav zato ni jasno, zakaj ni bila upoštevana pri zbiranju gradiva za Novakov zgodovinski slovar stare knjižne prekmurščine (Novak 2006). Po drugi strani iz nje spoznamo najstarejši sloj madžarskih izposojenk in kalkov v prekmurščini, ki se je razvijala pod močnim vplivom knjižne kajkavščine. To velja predvsem za krščansko terminologijo; pa tudi za druge terminološke skupine.

Vse besede navajam v geselskih člankih, ki jih sestavljajo štirje deli: iztočnica, slovnični podatek, knjižnoslovenski in madžarski pomen ter ponazarjalno (ilustrativno) gradivo. Iztočnice so zapisane po pravilih prekmurskega knjižnega jezika in označene z naglasom. Samostalniki so navedeni v imenovalniku ednine, glagoli v nedoločniku, pridevniki v imenovalniku ednine moškega spola, tem pa sledi druga osnovna slovarska oblika. V geslu so navedeni sklici na različne slovarje, etimološka razlaga in ponazarjalni razdelek s praviloma prvim citatom iz Martjanske pesmarice in navedbo mest vseh drugih pojavitev besede ali besedne zveze.

aldomáš -a m 'blagoslov' ▪ 'áldomás' (Miklošič 1886: 2; Plet. 1: 3; ERHSJ 1: 26; ESSJ 1: 3; RHKKJ 1: 74; BSJ: 14). Beseda je prevzeta iz madž. *áldomás* 'napitnina, blagoslov', kar je prvič izpričano okrog leta 1150 in je besedotvorna izpeljanka iz glagola *áld* 'blagosloviti' (TESz 1: 131; EWUng 1: 24). Danes je beseda živa v oblikah *adomaš* 'isto' (Novak 1996: 17; Novak 2006: 1; Bajzek Lukač 2009: 54) in *odomaš* 'isto' (Novak 1996: 88). Kot pravni termin je beseda prešla v sosednje jezike (TESz 1: 131). ♦ »*Aldomas* Goszpodna Jesusfa, prebivai / vŕzegdar med vami bis.« (MP: 154) Enkratnica.

áldov -a m 'žrtev' ▪ 'áldozat' (Miklošič 1886: 2; Plet. 1: 3; ERHSJ 1: 26; ESSJ 1: 3; RHKKJ 1: 74; Novak 1996: 17; Mukič 2005: 4; Novak 2006: 2; Bajzek Lukač 2009: 56). Beseda je prevzeta iz madž. *áldó* 'ki blagoslavja' (Novak 1996: 17). Madžarska beseda je prvič izpričana po letu 1416 ali okrog leta 1450 in je besedotvorna izpeljanka iz glagola *áld* 'blagosloviti' (TESz 1: 131; EWUng 1: 24). Nadomestitev madž. -ó, ki ga prekmurščina nima, s prekm. -ov je splošen pojav, gl. npr. tudi *akov* 'stara merska enota, okrog 56 litrov', *birov* 'sodnik', *hajov* 'ladja' itd. ♦ »Vu pocsétki Szeveita gda / je on za vaz *aldov*, Otecz mene / odlocsil, paki zvami on lže je / zmiril, i Nebeszko Krallesz., / tvo, onda vam napravil.« (MP: 73; drugo: 180, 482)

alduvàti -újem *nedov.* ‘darovati, žrtvovati’ ▪ ‘áldoz’ (RHKKJ 1: 75). V slovarjih je beseda navedena v oblikah *aldovati* ‘isto’ (Miklošič 1886: 2; Plet. 1: 3; ESSJ 1: 3; RHKKJ 1: 75) in *aldüvati* ‘isto’ (Novak 1996: 17; Mukič 2005: 4; Novak 2006: 2; Bajzek Lukač 2009: 56). Glagol je izpeljanka iz samostalnika *aldov* ‘žrtev’, ki je etimološko v zvezi z madž. *áld* ‘blagosloviti’. ♦ »I gda Gofzpon Bogh fzebe / *alduva*, za nafle pregreisenýe, O,, / cza fzvojega veliko fzerdo, on to / hitro vtisi.« (MP: 169; drugo: 170, 184, 198, 260) ► **alduvàti se** -újem se *nedov.* ‘žrtvovati se’ ▪ ‘feláldozza magát’ (RHKKJ 1: 75). Gl. *alduvati*. ♦ »Jesus Christus prava zor,, / ja, ki szi z Nebész *doli / sztopil*, za nasz fzi sze / ti alduval.« (MP: 96) Enkratnica. ► **álduwanie** -a s ‘darovanje, žrtvovanje’ ▪ ‘áldozás’ (RHKKJ 1: 75). Slovarja navajata besedo v obliki *aldüvanje* ‘isto’ (Mukič 2005: 4; Novak 2006: 2), ki je izpeljanka iz glagola *aldüvati* ‘darovati, žrtvovati’. ♦ »Dai Jesus da Tvoje / moke, za nafle greihe velike, / pred oczem Bogom bodejo, / *alduvanýe* vekivecsno. Amen.« (MP: 174; drugo: 214, 218)

apòštol -a m ‘apostol’ ▪ ‘apostol’ (RHKKJ 1: 86; Novak 1996: 18; Mukič 2005: 6; Novak 2006: 4; Bajzek Lukač 2009: 58). Beseda je prevzeta iz madž. *apostol* ‘apostol’ (Novak 1996: 18), kar je prvič izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je prevzeta iz cerkv.lat. *apostolus* ‘apostol’ (TESz 1: 166; EWUng 1: 42). Nekateri madžarski jezikoslovci so besedo razlagali s slovanskim poreklom, vendar pa njihovo mnenje ni bilo sprejeto, drugi strokovnjaki so možnost morebitnega slovanskega posredovanja izključili, (prim. Kniezsa 1974: 588; TESz 1: 166; EWUng 1: 42). ♦ »Jesus na Vuzmene godi, szvo,, / im Jagnýe jefzti veli, nafz odrei,, / siti ráta; Glih pri toi ifztoi Vecsérje, / fzvoi Teftamentom naredi, / noge miva *Apoftolom*, lubezén / terditi vucsi, ným nýih / fzlaboszt oznanuje, do koncza predgo / fztroftom.« (MP: 159–160; drugo: 212, 231, 252, 253, 254, 255, 256, 274, 279, 282)

bàkov -a -o *prid.* ‘kozlov’ ▪ ‘bakos’ (Plet. 1: 10; ERHSJ 1: 95; Novak 1996: 19; BSJ: 34; Mukič 2005: 9; Novak 2006: 7; Bajzek Lukač 2009: 61). Beseda je izposojena iz madž. *bak* ‘kozel’, kar je izpričano od leta 1329 in je bilo prevzeto iz bav.-avstr. *bock* ‘isto’ (EWUng 1: 221). ♦ »Nei nafz je *zbáko*, / vom kervjom, odkupil ni zTel,, / csicsovom, nego fzvojom fzve,, / tom kervjom, nafle greihe ode,, / pral je.« (MP: 174) Enkratnica.

bàlžam -a m ‘balzam’ ▪ ‘balzsam’ (Plet. 1: 11; RHKKJ 1: 105; Novak 2006: 7; Bajzek Lukač 2009: 62). Beseda je prevzeta iz madž. *balzsam* ‘balzam’, kar je prvič izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je delno prevzeto iz lat. *balsamum* ‘balzam’ in delno iz nem. *Balsam* ‘isto’ (TESz 1: 234; EWUng 1: 76). Dokaz madžarskega posredovanja pri prekmurski besedi je nadomestitev prvotnega soglasniškega sklopa *-lz-* s sklopom *-lž-*. To madžarsko posebnost ohranja prekmurska beseda. ♦ »Jesus od fczuncza fzveteleisi, / od *Balsama* jeszi dragsi, / od fzlátkocse meda fzlaisi, / od vszeih fztvarih lubezneisi.« (MP: 92) Enkratnica.

bàršom -a m ‘žamet’ ▪ ‘bársony’. Slovarji ga ne navajajo v tej obliki. Znana je oblika *baršun* ‘isto’ (Plet. 1: 13; RHKKJ 1: 112; Novak 1996: 20; BSJ: 37) in tudi

baršon 'isto' (ERHSJ 1: 114; RHKKJ 1: 112; Novak 2006: 8). Razen v teh oblikah je beseda izpričana tudi kot *barsun*, *baršum* 'isto' (RHKKJ 1: 112) in *baršonj* 'isto' (Novak 2006: 8). Vse oblike te besede so izposojene iz madž. *bársony* 'žamet', kar je v madžarščini prvič izpričano okrog leta 1395 in je izposojeno iz staroturšč. *barčün*, *barčün* 'brokat' (TESz 1: 254–255; EWUng 1: 85). ♦ »Ti fzo ga *vbársom* oblekli, / i zternya korono fzpleli, na glavo szo / mu djali, pred ným fzo poklecsuvali, je,, / dno terfz mu vroke dali, i vobráz fzo / mu pluvali.« (MP: 162–163; drugo: 196) ► **bàršomski** -a -o *prid.* 'žameten', 'bársonyos'. Tako kot samostalnik tudi ta izpeljanka ni izpričana v tej obliki; izpeljana je iz *baršom* 'žamet'. ♦ »Tebe je tafut *barsomfzki*, to fzu,, / ho fzeno vankusecz, csigli / fzi velik králly zmosni, jai / kak fzi zdai fziromaski.« (MP: 112) Enkratnica.

bášta -e ž 'trdnjava' ▪ 'bástya' (Miklošič 1886: 8; ERHSJ 1: 119; ESSJ 1: 13; RHKKJ 1: 114; BSJ: 38; Novak 2006: 8). Beseda je izposojena iz madž. *bástya* 'trdnjava', kar je izpričano od leta 1475 ali 1508 in izvira iz sev.it. *bastia* 'trdnjava' (EWUng 1: 85; Hadrovics 1965: 82–84). ♦ »Ino mi poszla nikoliko Janicsarov, / ki mi lekmeszto *Basto* podkopasse, / puksenoga Praha tam vnogo vusgasfe, / ino mi tako *Basto* razmetasfe.« (MP: 336) Enkratnica.

bátriviti -im *nedov.* 'opogumljati, tolažiti' ▪ 'bátorít, vigasztal' (Plet. 1: 14; ESSJ 1: 13; RHKKJ 1: 116; Novak 2006: 9). Glagol je izposojen iz madž. *bátorít* 'opogumiti', ki ima staroturški izvor in je prvič izpričan po letu 1416 ali okrog leta 1450 (TESz 1: 258; EWUng 1: 86). Soglasniški sklop *-tr-* na mestu madž. *-tor-* razlagamo iz madž. *bátrak* 'pogumni', ki je množinska oblika madž. *bátor* 'pogumen' (ERHSJ 1: 123). Poznani sta tudi obliki *batrivati* 'opogumljati' (Novak 1996: 20) in *batrívati* 'isto' (Mukič 2005: 11). ♦ »Tebe bom dicsil vu Nebi, / zvisfaval bom te vblasensztví, / Jesus *batrivi* nasz vsítki, / pripelai nasz volýo k oczí.« (MP: 93; drugo: 94, 105, 291, 330, 331, 332) ► **bátriven** -vna -o *prid.* 'pogumen' ▪ 'bátor' (Plet. 1: 14; ESSJ 1: 13; RHKKJ 1: 116; Novak 1996: 20; BSJ: 38; Mukič 2005: 11; Novak 2006: 9; Bajzek Lukač 2009: 63). Izpeljanka je iz glagola *batriviti* 'opogumiti, tolažiti'. ♦ »Malo ih pogine Szigetskih Ju,, / nakov na prvom Harczy kroto *ba*, / *trivni* beffe a Czár Szoliman kroto / falosztén beffe, kai na jednom Hár,, / czi nihtar nedobiffe. (MP: 330; drugo: 333) ► **bátrivno** *prisl.* 'pogumno' ▪ 'bátran'. Glej podiztočnico *batriven*. ♦ Gofzpodna Xtus,, / fa, *batrivno* csakaimo, od katero,, / ga vřza dobra csulí bomo.« (MP: 99; drugo: 320) ► **batrivitel** -a *m* 'tolažnik' ▪ 'bátorító, vigasztaló' (ESSJ 1: 13; RHKKJ 1: 116). Pleteršnikov slovar ga navaja v obliki *batrivitelj*. Izpeljanka je iz *batriviti* 'opogumiti, tolažiti'. Otrditev palatalnega *-l* > *-l* je splošna sprememba v prekmurščini, prim. *dobročínitelj* 'dobrotnik' > *dobročínitel* 'isto'. ♦ »12. Oh veliki Boug! pošzlühni, Kaj tvoij / fzin tebè profzi :/: Oh Iezus! tebi fze molim, / Ofztani, i tí zmenom. R. *Bátrivitel*, Düh / fzvétí!« (MP: 270; drugo: 281)

bèteg -a *m* 'bolezen' ▪ 'betegség' (Miklošič 1886: 11; Plet. 1: 22; ERHSJ 1: 142; SSKJ 1: 125; RHKKJ 1: 132; Novak 1996: 20; SES: 37; Mukič 2005: 15; Novak 2006: 11; Bajzek Lukač 2009: 65). Beseda je iz madž. *beteg* 'bolan'. V madžaršči-

ni je prvič izpričana po letu 1352 ali okrog leta 1448 (TESz 1: 290). V madžarski strokovni literaturi še vedno ni sprejeto Hadrovicsevo mnenje, da je madž. *beteg* iz srvnem. *wetac*, *wetage* ‘telesna bolečina, trpljenje, bolezen’ (Hadrovics 1974: 443), zato o besedi nenehno trdijo, da je iz neznanega izvora (EWUng 1: 101). ♦ »Vesz Adam je betesen bil, / nyegov *beteg* je na me szel, on / dug szem jasz leipo platil, koga / on zgreihi zaszlusil.« (MP: 176; drugo: 189, 190, 270, 313, 322) ▶ **betéžen** -žna -o *prid*. ‘bolan’ ▪ ‘beteg’ (Miklošič 1886: 11; Plet. 1: 23; SSKJ 1: 125; RHKKJ 1: 133; Novak 1996: 20; SES: 37; Mukič 2005: 15; Novak 2006: 11; Bajzek Lukač 2009: 65). Pridevnik je izpeljanka iz samostalnika *beteg* ‘bolezen’. ♦ »Séden ino lacsen *betesen* / i gol fzem bil,« (MP: 72; drugo: 78, 176, 294).

bõt -a *m* ‘palica’ ▪ ‘bot’ (RHKKJ 1: 192; Mukič 2005: 21; Novak 2006: 20). Prekmurska beseda je prevzeta iz madž. *bot* ‘palica’, kar je izpričano v madžarščini po letu 1372 ali okrog leta 1448 (TESz 1: 353). Madžarska strokovna literatura ima dve teoriji za njegovo etimologijo. Po eni je staroturška izposojenka iz staroturš. **but* ~ **bud* ‘palica’. Po drugi teoriji je slovanska izposojenka, prim. srb., hr. *bat*, slovaš. *bat*, polj. *bat*, rus. *бам* (TESz 1: 353–354; EWUng 1: 131). Po Bezlaju je prekm. *bot* prevoj k *bat*, *bet*, *but* iz ide. **bheu-* ‘rasti’ (ESSJ 1: 35). ♦ »Zjákim kricsem Judas i Sidovje / poidejo na Gdna, szpszosztyom zveli,, / kimi *botmi*, i zosztrim orosjem.« (MP: 181) Enkratnica.

cifrani -a -o *prid*. ‘okrašen, pisan’ ▪ ‘cifra’. Beseda sicer v tej obliki v slovarjih ni navedena. Izpričana je oblika *cifrast* (Plet. 1: 82; ESSJ 1: 63; SSKJ 1: 250; Novak 1996: 26; Mukič 2005: 31; Novak 2006: 28; Bajzek Lukač 2009: 82). Prevzeta je iz madž. *cifra* ‘okrašen, pisan’, kar je prvič izpričano okrog leta 1518 in je iz latinskega porekla, prim. madž.lat. *ziphra*, *ziffra* ‘znak, številka’, *cifra* ‘skrit znak’ (TESz 1: 428; EWUng 1: 166–167). ♦ »Mártha fzi mižliffé da bi zmenom poisla, / bár bi Tvoje fzvite vezdai ne odvergla, / Xtuffa Vucfénye, da bi polzlusala, za *Czi*, / *frane* fzvite ne bi fze márila.« (MP: 321; drugo: 326)

časar -a *m* ‘cesar’ ▪ ‘császár’ (Novak 2006: 33). Beseda je izposojena iz madž. *császár* ‘cesar’, zanj je dokaz prevzemanje madž. začetnega *č-*. V madžarščini je slovanska izposojenka, gl. sln. *césar*, srb., hr. *česar*, in je prvič izpričana okrog leta 1405 (TESz 1: 483; EWUng 1: 192–193). V madžarščini je prišlo do nadomestitve začetnega *c-* s *č-*, kar je dokaz za to, da madžarščina v času prevzema te slovanske besede še ni imela začetnega *c-*. Ta oblika, tj. *časar*, se je vrnila v prekmurščino. ♦ »Zdai bodte csuli, tusne placse / velike nareke gledal ne bom / jasz krallya huda, *Csafzara* na,, / pre vřzakomu bodem nyegov / lon daval, polgi nyega Vöre.« (MP: 295–296) Enkratnica.

čõnta -e *ž* ‘kost’ ▪ ‘csont’ (Plet. 1: 108; ESSJ 1: 86; Mukič 2005: 44; Novak 2006: 37; Bajzek Lukač 2009: 93). Beseda je iz madž. *csont* ‘kost’, kar je izpričano v madžarščini po letu 1416 ali okrog leta 1450 in je stara dediščina iz ugrofinske dobe, prim. v laponščini *čutta* ‘kost’ (TESz 1: 553–554; EWUng 1: 226). Prekmurski besedi je dodana končnica *-a*. To se da razlagati z dejstvom, da se v knjižni

slovenščini le tujke in stare izposojenke končujejo na soglasniški sklop *-nt-* (prim. s podatki *Odzadnjega slovarja slovenskega jezika*). ♦ »Neiga obrázu préczimbe, / fivot zbcisuvanyem pun je, na / meszti jedne *csonte* nei, to mi / vesine fúzveita greihi.« (MP: 177) Enkratnica. ▶ **čõnten** -tna -o *prid.* ‘kosten’ ▪ ‘csontos’. Izpeljanka iz *čõnta* ‘kost’. ♦ »Ova lubav v Nebo doisla, / do mozg *csontenih* doszegla, / vusgala me i podigla, / vu fzerdzi haszek fúzpravila.« (MP: 92) Enkratnica.

díčiti -im *nedov.* ‘častiti’ ▪ ‘dicsõit’ (Plet. 1: 137; ESSJ 1: 101; Novak 1996: 33; Mukič 2005: 53; Novak 2006: 46; Bajzek Lukač 2009: 100). Prekmurska beseda izhaja tvorbeno iz madž. *dicsõit* ‘častiti’, prvi podatek o njej imamo po letu 1372 ali okrog leta 1448 (TESz 1: 631; EWUng 1: 260–261). Madžarski *dicsér* je iz lat.-it. (*beneficere* ‘slaviti’ (Hadrovics 1974: 447)). ♦ »Nýega vfzegdar mi *dicsimo*, / za koga je nas Otecz Bogh: vszeh / vre priel vu miloscsõ,« (MP: 107; drugo: 121, 132, 133, 141, 159, 169, 170, 244, 259, 270, 340). ▶ **díčenje** -a s ‘čaščenje’ ▪ ‘dicsõités’. Izpeljanka iz glagola *díčiti* ‘častiti’. ♦ »Jesus rousa csiszte maike, / nasfe lubezni zdersanýe, / Nebeszke Dike *dicsenýe*, / Ime tve jeszt zvelicsanýe.« (MP: 92; drugo: 123)

djémant -a m ‘diamant’ ▪ ‘gyémánt’ (RHKKJ 1: 531; Novak 2006: 94). Prekmurska beseda je prevzeta iz madž. *gyémánt* ‘diamant’, kar je izpričano okrog leta 1493 in je nemškega izvora, prim. srvnem. *diamant*, *diemant* ‘diamant’; bav.-avstr. *demant* ‘isto’; nem. *Diamant* ‘isto’ (TESz 1: 1125–1126; EWUng 1: 494). V beltinskem govoru je znana v obliki *gemant* (Novak 1996: 44). ♦ »Gyemant dragi kamen / zbityem daje ognya, gda fze on / potere fúzvo mocs fúzcase [...].« (MP: 273) Enkratnica.

djólč -a m ‘tančica’ ▪ ‘gyolcs’ (RHKKJ 1: 532). Slovar stare knjižne prekmurščine (Novak 2006) besede ne pozna. Bezlaj jo navaja v obliki *džoldž* (ESSJ 1: 124), izpričana pa je tudi v hrvaščini (Hadrovics 1985: 204). Prevzeta je iz madž. *gyolcs* ‘tančica’, kar je izpričano od 15. stoletja naprej in je verjetno nemškega izvora, prim. srvnem. *golsch*, *kölsch* ‘kölnska tkanina’; bav.-avstr. *golsch*, *golisch*, *kälisch*, *kölnisch* ‘neka vrsta platna’ (TESz 1: 1131; EWUng 1: 497). ♦ »Nyega Teilo szkri-sa do,, / li odvzesse, zavinol sze je vu / csiszti *gyolcs*, Sene je plakaffe, / obimaffe nýega rane kervave.« (MP: 173; drugo: 187)

djõndj -a m ‘biser’ ▪ ‘gyöngy’. (Bajzek Lukač 2009: 122). Drugi slovarji besedo navajajo v obliki *džundž* ‘biser’ (Plet. 1: 191; ESSJ 1: 124; Mukič 2005: 78) in *džündž* (Novak 2006: 77). Beseda je prevzeta iz madž. *gyöngy* ‘biser’, kar je izpričano od leta 1164 in za kar je zadnje izhodišče staroturš. **ǰinjü* (TESz 1: 1134–1135; EWUng 1: 499). ♦ »Zlāti Láncz na rokai, na vratu imeffe, fcsi,, / fztim zlátom perfzi czifrane imeffe, prelfzvétti / Smaragdus na vuhi vilfzilfe, od dragoga *Gyõn*, / *gýa* fúzknýa fze fúzveitilfe.« (MP: 321) Enkratnica.

Edjìptom -a m ‘Egipt’ ▪ ‘Egyiptom’. Slovarji ga navajajo v obliki *Egiptom* (Novak 1996: 38; Mukič 2005: 85; Novak 2006: 79). Beseda je prevzeta iz latinščine prek madžarščine, kar dokazujeta *-dj* in končnica *-om*. V madžarščino je prešla beseda

Egiptum, ki je tožilniška oblika cerkv.lat. *Egiptus* 'Egipt' (FNESz 1: 412). Prekmurska beseda odraža rezultate prilagoditve latinske besede madžarskemu jeziku. ♦ »Bogh zmofni (na Nébi) / bodocsi, pred Herodeffem be,, / fi, z Nazaretha v *Egyptom*, / med Pogani obrambe pro,, / fzi, ki Nébo ino Zemlo, / vu szvojoj roki dersi.« (MP: 71) Enkratnica.

engedűvati -űjem *dov. nedov.* 'dopuščati, dopustiti, odpuščati' ▪ 'enged' (RHKKJ 1: 540). Dandanes je znana oblika *engediűvati* (Novak 1996: 38; Mukič 2005: 87; Novak 2006: 80; Bajzek Lukač 2009: 125). Drugi slovarji poznajo besedo *engedovati* v istem pomenu (Miklošič 1886: 56; ERHSJ 1: 492; ESSJ 1: 125). Prekmurska beseda je tvorjena iz madž. *enged* 'dopuščati, dopustiti, odpuščati', kar je izpričano od leta 1195 in je neznanega izvora (TESz 1: 768). Novejša literatura omeni tudi to, da je izposojenka iz nekega turškega jezika (EWUng 1: 323) V stari knjižni prekmurščini bi bila pravilna oblika *engediűvati* 'dopuščati, dopustiti, odpuščati'. ♦ »Devicza Maria Angyelu / *engeduva* ino taki po,, / prie vlzei narodov pravoga / fzodcza, ino proti / naturi Devicza be vbremeni.« (MP: 77; drugo: 83, 90)

evangéliom -a *m* 'evangelij' ▪ 'evangélium' (RHKKJ 1: 543; Novak 2006: 83). Beseda je znana tudi v obliki *evangelium* (Novak 1996: 38; Mukič 2005: 88; Novak 2006: 83; Bajzek Lukač 2009: 126). Prekmurska beseda je prevzeta iz latinščine prek madžarščine, kar dokazuje ohranitev končnice *-om*. V madžarščini je beseda izpričana po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je iz lat. *evangelium* 'evangelij' (TESz 1: 813; EWUng 1: 342). V madžarščini je beseda s končnico *-om* starejša oblika, ki jo je pozneje nadomestila beseda *evangélium* 'evangelij', ki je v rabi še danes. ♦ »V *Evangeliomi*, te Christus to go,, / vori, vszakomu kerscseniku, Bogh / isztino jasz tou govorim ki bo vő / ruval vu mni, nigdar sze ne fzkvari.« (MP: 84; drugo: 94)

evangélista -e *ž* 'evangelist' ▪ 'evangélista' (RHKKJ 1: 543; Mukič 2005: 88; Novak 2006: 84). Beseda je prevzeta iz latinščine prek madžarščine; dokaza za to sta soglasniški sklop *-št-* namesto lat. *-st-* in ohranitev končnice *-a*. Madžarska beseda je izpričana po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je iz lat. *euangelist* 'evangelist' (TESz 1: 813; EWUng 1: 342). ♦ »Da bi naľz i zPekla reisil, i zNeba je / na fzveit prisel: nýemu je bilo vmreti, / kako to *Evangelifte*, ino Apoštoľzki Liľzti, poredom fzvedocsi;« (MP: 159; drugo: 165, 211, 343).

filéjr -a *m* 'vinar' ▪ 'fillér' (Mukič 2005: 93; Bajzek Lukač 2009: 130). Poleg te so znane še oblike: *filer* (ERHSJ 1: 516; RHKKJ 1: 558), *filjer* (RHKKJ 1: 559) in *fileir* (Novak 1996: 40). Beseda ja izposojena iz madž. *fillér* 'vinar', kar je izpričano od leta 1425 in je nemškega izvora, prim. srvnem. *vierer* 'majhen kos kovanca', zgnavnem. *vierer*, *virer* 'isto' (TESz 1: 910; EWUng 1: 389). V prekmurski besedi je madž. *é* nadomeščen z *ej*, ki je sicer odraz jata v prekmurščini. Isto nadomestitev lahko opazimo tudi pri drugih besedah, npr. madž. *kép* > prekm. *kejp*. ♦ »Eden fzin rafzipni ocza oduriffe, i zato od nye,, / ga fzvega tala vzelfe, tanczajocs praznujocs, snyim / hudo fíveffe, ino do *fileira* blago potro,, / sife.« (MP: 323) Enkratnica.

gìngav -a -o *prid.* ‘šibek’ ▪ ‘gyenge’ (Miklošič 1886: 65; Plet. 1: 210; ERHSJ 1: 562; SSKJ 1: 683; ESSJ 1: 143; RHKKJ 1: 595; Novak 1996: 45; Novak 2006: 94; Bajzek Lukač 2009: 141). Beseda je izpričana tudi v oblikah *ginglav* (Mukič 2005: 104; Novak 2006: 94) in *djingav* (Novak 2006: 94). Izposojena je iz madž. *gyenge* ‘šibek’, kar je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je neznanega porekla (TESz 1: 1126; EWUng 1: 494–495). ♦ »Tvoia Decsicza zrafzto ti gori, oko,, / lo fztola leipo fze fzpravio, kako / olike *gingave* fibe, vu pravoi / vóri, gori fze fzhranio.« (MP: 355) Enkratnica. ▶ **gìngavost** -i ž ‘šibkost’ ▪ ‘gyengeség’ (Plet. 1: 210; ESSJ 1: 143; RHKKJ 1: 596). Znana je tudi oblika *ginglavost* (Mukič 2005: 104; Novak 2006: 94). Beseda je izpeljana iz *gingav* ‘šibek’. ♦ »Vu tvé *gingavofzti*, csi fze zdai radu,, / jes; i vu poseleinÿu telnom nafzladÿyes, / ako fze vezzelis denezf jeis pijes, zutra po,, / toi fzmerti, vu grob poiti mores.« (MP: 320) Enkratnica.

hádnadj -a *m* ‘poročnik, poveljnik’ ▪ ‘hadnagy’ (ERHSJ 1: 646; RHKKJ 1: 699). Slovenski slovarji besede ne poznajo. Domnevam, da je beseda prešla iz kajkavščine v prekmurščino, izposojena pa je iz madž. *hadnagy* ‘poročnik’, kar je izpričano od leta 1213 in je sklop iz besed *had* ‘vojska’ in *nagy* ‘velik’ (TESz 2: 15; EWUng 1: 508). ♦ »Kamnove fzo sze pokali, z grobov / mertvi gori vsztajali, vnogim szo sze szka,, / zali; Zato je *Hadnagy* govoril, to je pravi Bo,, / si fzin bil, naci neiszmo meinili, ti ki / szo pri krizi, fztali, na perszi szo sze bijali, / ino szo sze povernoli.« (MP: 164) Enkratnica. ▶ **hádnadjstvo** -a *m* ‘poveljstvo’ ▪ ‘parancsnokság’. Izpeljanka iz *hadnadj* ‘poročnik, poveljnik’. ♦ »Zide ztebe na Sido,, / vszko Zemlo, mojemu Lusztvo na / *Hadnagyfztvo*, vernim moim / na Kralesztvo, i na vekivecsno / blasensztvo.« (MP: 138) Enkratnica.

hárc -a *m* ‘boj, borba’ ▪ ‘harc’ (Miklošič 1886: 86; RHKKJ 1: 707). Pleteršnikov slovar ga navaja v obliki *harec* (Plet. 1: 264). Beseda je izposojena iz madž. *harc* ‘boj, borba’, ki je tvorjenka iz glagola *harcol* ‘boriti se’ in je prvič izpričana okrog leta 1519 (TESz 2: 58; EWUng 1: 529–530). Po podatkih iz slovarjev ni bila zelo razširjena, ampak iz samostalnika tvorjen glagol *harcivati se* ‘boriti se’ je še danes dobro znan v prekmurskih govorih (Novak 1996: 51; Mukič 2005: 130; Bajzek Lukač 2009: 160). ♦ »Malo ih pogine Szigetskih Ju,, / nakov na prvom *Harci* kroto ba,, / trivni beffe a Czár Szoliman kroto / falosztén beffe, kai na jednom *Hár*, / *czy* nihtar nedobiffe.« (MP: 330–331) Enkratnica. ▶ **hárcovati se** -újem se *nedov.* ‘boriti se’ ▪ ‘harcol’ (Miklošič 1886: 83; Plet. 1: 264; RHKKJ 1: 707). Izpeljanka iz *harc* ‘boj, borba’. ♦ »Vre fzmo pogubleni ino / dopelani, zdai fze farszujemo / ino harcuzujemo.« (MP: 265; drugo: 330, 334)

hásek -ska *m* ‘korist’ ▪ ‘haszon’ (Miklošič 1886: 83; Plet. 1: 264; SSKJ 1: 784; ESSJ 1: 192; Novak 1996: 51; SES: 200; Mukič 2005: 130; Novak 2006: 130; Bajzek Lukač 2009: 58). Beseda je iz najstarejše plasti prekmurskega besedja. Prevezeta in delno prenaresena je iz madž. *haszon* ‘korist’, kar je izpričano od leta 1193 (TESz 2: 69–70). Madžarska beseda je izpeljana iz iste ugrofinske osnove kot fin. *kasvaa* ‘rasti, naraščati’, zato je prvotno pomenila ‘rasti, naraščanje’ (SES: 200; EWUng

1: 535–536). ♦ »Ova lubav v Nebo doisla, / do mozg esontenih doszegla, / vusgala me i podigla, / vu fzerdzi *haszek* fzpravila.« (MP: 92; drugo: 266) ▶ **hàsen** ‘korist’ ▪ ‘haszon’ (Miklošič 1886: 83; Plet. 1: 264; ERHSJ 1: 659; ESSJ 1: 192; RHKKJ 1: 709; SES: 200; Novak 2006: 130). Izpeljanka iz *hasek* ‘korist’. ♦ »Tomu narodo *haszen*, fzve,, / ti Pavel razglasil je, na konczi / toga vreimena, fzam Otecz / Bogh knam poszlal je jedina / fzina fzvega, i od Sene ro,, / di ga nasz po fzini za vol nŕe,, / ga, te nam fzvoi ország Nebesz,, / ki, odlocsi leprai za nyega.« (MP: 109) Enkratnica. ▶ **hàsнити** -im *dov.* ‘pomagati’ ▪ ‘használ, segít’ (Miklošič 1886: 83; Plet. 1: 264; ERHSJ 1: 659; ESSJ 1: 192; RHKKJ 1: 710; Novak 1996: 51; SES: 200; Mukič 2005: 130; Novak 2006: 130). Izpeljanka iz *hasen* ‘korist’. ♦ »Nikomur blago ne hafzne, / gizda mladofzti nikaj ne *hafzni*, moramo vfzi vmreti, kai ni zla,, / to ŕy fzebro, ino to vfzacscoe bla,, / go vu zemlo poiti moramo.« (MP: 314) Enkratnica. ▶ **hasnovít** -a -o *prid.* ‘koristen’ ▪ ‘hasznos’ (Plet. 1: 264; ERHSJ 1: 659; ESSJ 1: 192; RHKKJ 1: 710; Novak 1996: 52; Mukič 2005: 130; Novak 2006: 130). Beseda je izpeljanka iz *hasnovati* ‘biti koristen, uporabljati’. ♦ »Na / koi me zapovid, tva vmem redu / nagible; dai nai vcfnim kme,, / fzto, onda gda tomu czait, i gda / vcfnimimo vre, dai nai *hafznovito* bo.« (MP: 266) Enkratnica.

határ -a *m* ‘meja’ ▪ ‘határ’ (Plet. 1: 264; ESSJ 1: 192; RHKKJ 1: 711; Novak 1996: 52; Novak 2006: 130). Beseda je izposojena iz madž. *határ* ‘meja’, kar je izpričano od leta 1061/1390 in je izpeljanka iz glagola *hat* ‘učinkovati’ (TESz 2: 73–74; EWUng 1: 537). Bezljaj misli, da prekmurska beseda *hatar* ni izposojena iz madž. *határ* ‘meja’ (ESSJ 1: 192). ♦ »I v Ægÿptom országi, na *hata*, / *ri* Libiæ, zmed keh szo Cirenusí, / i Rimfzki prisefzniczi.« (MP: 253) Enkratnica.

hèrceg -a *m* ‘vojvoda, knez’ ▪ ‘herceg’ (ERHSJ 1: 664; RHKKJ 1: 714; BSJ: 192; Novak 2006: 131; Bajzek Lukač 2009: 160; Ulčnik 2009: 206). Prekmurska beseda je izposojena iz madž. *herceg* ‘princ’, kar utemeljujem z glasoslovnimi dokazi. V madžarščini velja glasoslovno pravilo, in sicer harmonizacija samoglasnikov, po katerem so lahko v besedah samo palatalni ali velarni samoglasniki. Madžarščina je prevzela srvnem. *herzog* ‘princ’ (TESz 2: 94; EWUng 1: 548–549), v katerem je visoki samoglasnik -e in nizki samoglasnik -o. Zaradi že navedenega pravila so nadomestili -o z -e, in tako dobili obliko *herceg*. Za teorijo prim. Hadrovics 1985: 263. Ta oblika je prešla ne le v prekmurščino, temveč tudi v druge južnoslovanske jezike, v katerih je začela svoje življenje (prim. tñn. Hercegovina). ♦ »Dike jeszi Ti král (zmosen) velik, / mocsnoga *Herczega* voinik, / Jesus zmosnoszti darovnik, / vecsna dobra napravljenik.« (MP: 93; drugo: 138, 271, 335)

horvàčki -a -o *prid.* ‘hrvaški’ ▪ ‘horvát’ (RHKKJ 2: 23; Novak 2006: 136; Ulčnik 2009: 207). Izvorna slovanska beseda se je vrnila iz madžarščine in nosi madžarsko jezikovno značilnost. V madžarščini je beseda izpričana okrog leta 1395. Madžarščina je prevzela hr. *chŕvatŕ* (Kniezsa 1974: 218). V madžarski besedi je o na mestu ʋ. To značilnost odraža tudi prekmurska beseda, katere koren je prevzet iz madžarščine. ♦ »Zrinfzki Nicolaus lekmezfti mi poi,, / de vu terden Sziget Grád fz

Horvacskon / Gofzpodom, i zleipim feregom nyega fzpre,, / vodisfe, Horvacska, Vogerfzka, Szloven,, / fzka Gofzpada.« (MP: 329; drugo: 340)

jášpiš -a m 'jaspis' ▪ 'jáspis' (RHKKJ 2: 184; Novak 2006: 154). Beseda je prevzeta iz latinščine prek madžarščine, to posredovanje dokazujeta soglasniški sklop *-št-* sredi besede in ohranitev končnice *-iš*. ♦ »Vlei vgloboko moje fzerce, / i Dusfo lubezni tvoje, oh *Ja,, / spis kamen dragi* :/« (MP: 94; drugo: 293).

jèzero štev. 'tisoč' ▪ 'ezer' (Plet. 1: 370; SSKJ 2: 230; ESSJ 1: 231; RHKKJ 2: 209; Novak 1996: 57; Novak 2006: 158). Beseda je iz najstarejše plasti prekmurskega besedišča in je še danes znana v narečju, vendar ima več oblikovnih različic, tj. *djezero, gezero*, npr v gornjeseniškem govoru prisotna oblika *gezero* (Bajzek Lukač 2009: 140). Števnik je izposojen iz madž. *ezer* 'tisoč', kar je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 (TESz 1: 819) in prevzeto iz novoperz. *hazar* 'tisoč', kar je enako sanskr. *sahásram* 'isto' (ERHSJ 1: 781; EWUng 1: 346). Domnevam, da je madž. *ezer* najprej dobilo protetični *j-*, potem pa je pod vplivom samostalnika *jezero* dobil še končnico *-o*. (prim. ERHSJ 1: 781; Hadrovics 1974: 458). ♦ »Vnogo Decze pomoriffé, / fztou ftirideszet ftiro *Jeze,, / ro*, vmorio oczeve faloszni posztaffe, / Matere nýé falosztjo plakaffe.« (MP: 140; drugo: 151, 264, 265, 278, 279, 280, 293, 309, 327, 355) ▶ **jèzero krát** *prisl.* 'tisočkrat' ▪ 'ezerszer' (Plet. 1: 370; Novak 2006: 158). Izraz je izpričan tudi v obliki *gezerokrat* (Mukič 2005: 104; Bajzek Lukač 2009: 140), kjer je začetni *j-* prešel v *g-* (o tem podrobneje Asbóth 1908). ♦ »12. Jesusfa Lubav je fzlafka, bogme je pamet preszlatka, / *jezero krat* fzlaisa volja, / kak nasa pamet zgruntava.« (MP: 90; drugo: 91)

kéjp -a m 'podoba, slika' ▪ 'kép' (Novak 1996: 61; Mukič 2005: 150; Novak 2006: 177; (Bajzek Lukač 2009: 170; Ulčnik 2009: 218). Beseda je izposojena iz madž. *kép* 'podoba, slika', kar je prvič izpričano okrog leta 1315 in ima staroturš. korenine, prim. *Kášy, kīb* (TESz 2: 448; EWUng 1: 730–731). V prekmurščini je šlo za nadomestitev madž. *-é*, ki ga prekmurščina nima, z *-ej* (odraz *ě* v prekmurščini). ♦ »Séden ino lacsen betesen / i gol fzem bil, potnik fzusen vu / *keipu* ti nevolni fzam ti sze molil, / obsalnosztjom i bojom, / ti fzi fze mi grozil.« (MP: 72; drugo: 82, 88, 124, 189, 192, 240, 241, 244, 247, 265) Beseda je izpričana tudi v obliki *kep* (Novak 2006: 177). Zanj najdemo v pesmarici le en zgled: ♦ »Mene csi scsés poznati, Adam / szem Ocsa tvoi, od Boga sztvojen / ja szem, szpodobna znal nei szem, / mene je na szvoi *kep*, sztvoiril da / szem bil leip, v Paradisomi szem / sztál, i vszakomu szem bil jasz králl.« (MP: 189)

kinč -a m 'zaklad' ▪ 'kincs' (Plet. 1: 397; ERHSJ 2: 82; SSKJ 2: 317; ESSJ 2: 32; RHKKJ 2: 285; SES: 271; Mukič 2005: 151; Novak 2006: 180; Bajzek Lukač 2009: 171). Beseda je izposojena iz madž. *kincs* 'zaklad', kar je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 (TESz 2: 492). Madžarska beseda je verjetno izposojena iz nekega iranskega jezika, prim. staroperz. *ganj* 'zaklad, zakladnica', kurd. *genj* 'zakladnica' (SES: 271; EWUng 1: 754). ♦ »Oh Jesus fzlatkoucsa fzerca, / fiv zdenezc ino

l̥zvetloscsa / vszakoga *kincsa* Ladicza / dober konec z fzi felenŷa.« (MP: 89; drugo: 295, 302, 307, 324, 326, 351)

kláris -a *m* 'ogrlica iz koral' ▪ 'kláris' (Plet. 1: 402; ESSJ 2: 37; RHKKJ 2: 293). Beseda je prevzeta iz latinščine prek madžarščine; dokaz za to je ohranitev končnice -iŷ. Madžarska beseda je prevzeta iz lat. *corallus* 'koral' (ESSJ 2: 37). ♦ »Tva korona ternŷe, vu / l̥zvétih rokai csavli, nad finŷa,, / kom vnogi dárzci, jeszo da / nei *kláris*.« (MP: 198) Enkratnica.

kòlduŷ -a *m* 'berač' ▪ 'koldus' (Miklošič 1886: 123; Plet. 1: 421; ERHSJ 2: 124; ESSJ 2: 55; RHKKJ 2: 319). Beseda je izposojena iz madž. *koldus* 'berač', kar je izpričano po letu 1416 ali 1466 (TESz 2: 524; EWUng 1: 770) in je izpeljanka iz glagola *koldulni* 'beračiti'. V prekmurščini še danes živi v obliki *koudiŷ*, npr. v gornjeseniškem govoru (Bajzek Lukač 2009: 179). Znana je tudi oblika *koldiŷ* (BSJ: 271). ♦ »Czaszari i Kralli, Gofzpada / i *kolduffi*, verni ino neverni, / Sirokoga Szveita narodi, / i ki fzo ga pribili, bodo ga vi,, / dili.« (MP: 72) Enkratnica.

kriŷtál -a *m* 'kristal' ▪ 'kristály' (RHKKJ 2: 399; Novak 2006: 201). Beseda je izposojena iz madž. *kristály* 'kristal', kar je izpričano od 1458 in je nemškega izvora, prim. zgnvnem. *kristall* 'kristal' (TESz 2: 648; EWUng 2: 836). V prekmurški besedi je madž. *l'* otrdel v *l*. ♦ »Gemant kamen, l̥zvetli *Chry*, / *stal* l̥ztere fze, ki ŷ zme gy vod, / Indianl̥zkih vun l̥zhája, jaki zden,, / czi /bis/: y potoki zapro fze.« (MP: 311) Enkratnica.

lâmpaŷ -a *m* 'svetilka' ▪ 'lámpa, lámpás' (Plet. 1: 498; RHKKJ 2: 471; Novak 1996: 69; BSJ: 312; Novak 2006: 216; Bajzek Lukač 2009: 190). Beseda je izposojena iz latinščine prek madž. *lámpás* 'svetilka', kar je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 (TESz 2: 713) in je iz lat. *lampas* 'bakla, svetilka, lampa' (TESz 2: 714; EWUng 2: 868–869). Dokaz za madžarsko posredovanje je ohranitev latinske končnice -aŷ. ♦ »No se lubeznofzt vi bratinl̆zko imeíte, / ftero zdo brim delom vunka pokasíte, / gorécsé *Lampaŷfe* vu rokai dersíte, / kak nore Devicze da ne poginete.« (MP: 324) Enkratnica.

lânc -a *m* 'veriga' ▪ 'lánc' (Miklošič 1886: 160; RHKKJ 2: 472; Novak 1996: 69; Mukič 2005: 173; Novak 2006: 216; Bajzek Lukač 2009: 190). Beseda se je vrnila iz madžarščine, v kateri je slovanska izposojenka in v kateri je izpričana okrog leta 1405 (TESz 2: 714). Madžarski zgodovinsko-etimološki slovar razlaga, da je madž. *lánc* 'veriga' neznanega izvora, z možnostjo, da je prevzeto iz nekega zahodnoslovanskega jezika (TESz 2: 714). Nemška, delno prenovljena izdaja tega slovarja že z gotovostjo trdi, da je madžarska beseda prevzeta iz nekega zahodno ali vzhodnoslovanskega jezika, prim. češ. zastar. *lancúch* 'veriga', rus. zastar. *ланица* 'isto', rus. nar. *ланица* 'isto', ukr. *ланиця* 'isto' (EWUng 2: 869) István Kniezsa ima drugo mnenje, in sicer da je madžarska beseda izposojena iz nekega južnoslovanskega jezika, prim. blg. *ланџ* 'veriga', srb., hrv. *lanac* 'isto', sln. *lanec* 'isto' (Kniezsa 1974: 302). Poleg tega poudarja, da pa je kajk. *lanc* prevzet iz madžarščine. To velja tudi za prekmursko besedo. ♦ »Za vsze dobro me vcsineinŷe / denesz mi to vcsini, gda golena vcsi,, / ni mene, ksztebru privezati, ztèr,, / dnimi *Lanczmi*.« (MP: 185; drugo: 321)

lendjèlski -a -o *prid.* ‘poljski < *Poljaki, Poljska*’ ▪ ‘lengyel’ (RHKKJ 2: 489–490). Slovenski slovarji te besede ne poznajo. Koren besede je *lendjel-* ‘poljski’ in izposojen iz madž. *lengyel* ‘isto’, izpričano okrog leta 1395 (TESz 2: 751). Domnevajo, da je madžarska beseda izposojena iz starorus. **lędžanъ*. Iz te oblike zaradi samoglasniške harmonizacije madž. **legyen* z asimilacijo *n : n > n : l* dobimo današnjo obliko *lengyel* (TESz 2: 751; EWUng 2: 888). István Kniezsa dodaja, da je bila izhodiščna beseda znana tudi v stari srbščini, kar dokazuje izraz *ledjanski kralj* ‘poljski kralj’, ki se pojavlja v ljudskem pesništvu (Kniezsa 1974: 313). Slovanska beseda je prešla v madžarščino še pred denazalizacijo nosnikov (pred koncem 10. stoletja), kar potrjuje *-en-* na mestu nosnika *ę*. ♦ »I nasse Goszpode ondi vnogo / poginolo, Horvacske, Szlovenfzke, / Vogerfzke Goszpode, Nemske, *Len.*, / *gyelfzke* i Csehske Goszpode, i do,, / bri vaidove zdoبرimi junáki.« (MP: 340) Enkratnica.

lilium -a *m* ‘lilija’ ▪ ‘liliom’ (RHKKJ 2: 509; Novak 2006: 224). Beseda je prevzeta iz latinščine prek madž. *lilium* ‘lilija’, slednje je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je iz lat. *lilium* ‘isto’ (TESz 2: 771; EWUng 2: 899). Dokaz madžarskega posredovanja je ohranitev madžarske končnice *-om*. ♦ »To polfzko leipo czvetye, ino / *Liliumi*, Vu lepsem gvanti jefzo, kak je Salamon bil.« (MP: 298) Beseda se pojavlja tudi v stalni besedni zvezi *Božji lilium*, (prim. MP: 94, 134).

mentüvati -üjem *nedov.* ‘odrešiti’ ▪ ‘ment, óv’ (RHKKJ 2: 626). Besede v tej obliki v slovarjih ne najdemo, ampak sta v njih le različici *mentovati* (Miklošič 1886: 190; Plet. 1: 571; ERHSJ 2: 406; ESSJ 2: 178) in *mentüvati* (Mukič 2005: 192; Novak 2006: 243). Prekmurska beseda je izposojena iz madž. *ment* ‘odrešiti’, kar je izpričano leta 1195 in je besedotvorna izpeljanka iz osnove *men* besedne družine *menik, menekedik, menedék* ‘zavetje’ (TESz 2: 890; EWUng 2: 961). ♦ »Hvala boidi oczu Bogu, / ki nam sze je fzmiloval, fzevga / nam je fzina poszlal, i od vraga / *mentuval*, o hvaleni fzin Bosij / vreiden szi hvale [...]« (MP: 119; drugo: 133, 169, 175, 195, 202, 218, 260, 263, 318).

mèšter -a *m* ‘učitelj, mojster’ ▪ ‘mester’ (Plet. 1: 576; SSKJ 2: 757; Novak 1996: 75; Novak 2006: 246). Beseda je izposojena iz madž. *mester* ‘mojster’, kar je izpričano v madžarščini po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je verjetno prevzeto iz stare francoščine s posredovanjem madžarskih študentov pariške univerze, prim. starofrc. *maiestre* ‘mojster’, *maistre* ‘isto’ (TESz 2: 905). Nemška izdaja madžarskega etimološkega slovarja pravi, da je beseda prevzeta iz bol. *mèster* s posredovanjem madžarskih študentov bolonjske univerze (EWUng 2: 969) ♦ »To je moi Szin drá-gi, nye,, / ga vi poszlušáite, *Mester* / vam on bode, fitek i vsza vas,, / fá pravicza, i nyega sze hote,, / nya od nyega navcsite.« (MP: 84; drugo: 309). ▶ **meštrija** -e ž ‘obrt’ ▪ ‘mesterség’ (Plet 1: 576; BJSJ: 354; Novak 1996: 75; Novak 2006: 247). Izpeljanka iz *mešter* ‘mojster, učitelj’. ♦ »Pekléne voze Vrágh, zhitrim / fetuvanyem, ki jezera jezér / *Mestrie* je Mester, Ocza ino / Mater fsfemerom vu mori, ve,, / cfñoga fzkvarjenja, zgercfe,, / nim csemerom.« (MP: 309) Enkratnica.

neměški -a -o *prid.* ‘plemiški’ ▪ ‘nemesi’ (ERHSJ 2: 511; ESSJ 2: 219; Novak 1996: 83; Novak 2006: 316). Koren besede je *nemeš-* ‘plemič’ in je izposojen iz madžarščine; izpričan je po letu 1373 ali okrog leta 1448 in je izpeljanka iz samostalnika *nem* ‘rod, rodbina’ s pripono *-s* (TESz 2: 1011; EWUng 2: 1023). ♦ »*Nemeska* velika, obernye,, / na licza kako fzpifzani keip, / leipog obrafza szo bila.« (MP: 265) Enkratnica.

òrgona -e ž ‘orgle’ ▪ ‘orgona’ (Novak 2006: 402). Beseda je izposojena iz madž. *orgona* ‘orgle’. V madžarščini je izpričana po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je izposojena iz lat. *orgona* (srednji spol množine besede *organum* ‘orgle’) (TESz 2: 1090; EWUng 2: 1067–1068). ♦ »Zato nai fzepeiva *orgona*, / i dobrovolna Musika, nai zvo,, / nio j peszmi :/:« (MP: 95). Enkratnica.

oroslánj -a m ‘lev’ ▪ ‘oroszlán’ (Plet. 1: 848; ESSJ 2: 254; Novak 2006: 403). Beseda je izposojena iz madž. *oroszlány* ‘lev’, sodobna madž. oblika je *oroszlán* ‘isto’. *Slovar beltinskega prekmurskega govora* in *Besedišče slovenskega jezika* poznata to novejšo obliko, tj. *oroslan* ‘lev’ (Novak 1996: 91; BSJ: 500), Pleteršnik in Bezljaj pa navajata oboje. Madžarska beseda ima staroturški izvor. V madžarščino je prešla oblika **arislan* ‘lev’, kar je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 (TESz 2: 1093; EWUng 2: 1069). ♦ »Kai te nas Jesus Xtus, ki sze govori neobladan / *oroszlány* velika farkana, toga vruga gda gori / vszta, oblada.« (MP: 170; drugo: 180, 207, 270, 272, 286, 291, 302, 304) ► **oroslánski** -a -o *prid.* ‘levji’ ▪ ‘oroszlános’ (ESSJ 2: 254; Novak 2006: 403). Izpeljanka iz *oroslan* ‘lev’, in je prišlo do otdritve madž. palatalnega *n*, kar pa velja ne le za prevzete, temveč tudi za domače besede, prim. prekm. *kon.* ♦ »Gedeona beffe Bogh / z-mlatitve pozval, Josepha ztem,, / nicze na Gofzpozftvo zdigel, / Daniela zjame *orofzlanfz*, / ke zmogel, Palztira Davida / na Krallelftvo zebrał.« (MP: 272) Enkratnica.

orság -a m ‘država’ ▪ ‘ország’ (Miklošič 1886: 226; Plet. 1: 849; ESSJ 2: 254; Novak 1996: 91; BSJ: 500; Novak 2006: 404; Ulčnik 2009: 264). Beseda je izposojena iz madž. *ország* ‘država’, kar je prvič izpričano okrog leta 1195 in je izpeljanka iz *uru* ‘gospod’ s pripono *-szág* (TESz 2: 1095; EWUng 2: 1070) ♦ »Nepriatele, od nász da odver,, / ne, ino tak fzam fzebi, vcsini / nasz delnike, vOcsinom *orsza*, / *gi*.« (MP: 87; drugo: 93, 98, 123, 128, 132, 136, 150, 154, 175, 185, 253, 254, 262, 264, 287, 292, 296, 304, 306, 325, 335, 354) ► **orsáčki** -a -o *prid.* ‘državen’ ▪ ‘országos’ (Novak 1996: 91; Novak 2006: 403). Izpeljanka iz *orsag* ‘država’. ♦ »Tak li fzi Ferdinand Ti meni o,, / becsal, zevszom *orfzácskom* velikom / Gofzpodom, da hocsete me fzkoro posalu,, / vati.« (MP: 335) Enkratnica.

paradižom -a m ‘raj’ ▪ ‘paradicsom’ (Novak 1996: 94; Mukič 2005: 249; Novak 2006: 422). Beseda je prevzeta iz latinščine prek madžarščine, kar dokazuje ohranitev madž. končnice *-om*. V madžarščini je beseda izpričana okrog leta 1195 v obliki *paradifum* ‘raj’ (TESz 3: 98). Domnevam, da je v prekmurščino prešla ta oblika, ker po letu 1372 namesto *š* v madžarščini stoji *č*, ki je še vedno v rabi (TESz 3: 98; EWUng 2: 1115). V prekmurski besedi je nezveneči *-š-* prešel v zveneči *-ž-*.

Ta razvoj je znan tudi v madžarščini pri prevzetih latinskih besedah, npr. lat. *usura* > madž. *uzsora*; lat. *synagoga* > madž. *zsinagóga* itd. (Balázs 1989: 122). Izvor besede je lat. *paradisus* 'raj, vrt Eden', njena tožilniška oblika je *paradisum*, ki jo je prevzela madžarščina (TESz 3: 99) in iz nje tudi prekmurščina. ♦ »Verujem v Kristusu vu / pravom Bosem Szini, vnasen Zve,, / licifiteli fzredbeniki Jesus / Christusi, ki v Néba dela, / mu be v *Paradisomi*.« (MP: 73; drugo: 82, 107, 142, 179, 188, 189, 194, 240, 241, 249, 309, 352, 355)

példa -e ž 'vzor, zgled, primer' ▪ 'példa' (Miklošič 1886: 236; ERHSJ 2: 632; ESSJ 3: 23; Novak 1996: 96; BSJ: 529; Mukič 2005: 254; Novak 2006: 428; Ulčnik 2009: 270). Beseda je izposojena iz madž. *péllda* 'primer', kar je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 (TESz 3: 147) in je prevzeta iz stvnem. *billidi* 'primer' ali iz nem. *Bild* 'slika' (ERHSJ 2: 632). Po mnenju Lászla Hadrovicsa je morebitni izvor te besede tudi bav.-avstr. *Pild* 'isto' (Hadrovics 1974: 474). ♦ »Vzemte szí *példo* od phticz / neimih, i od fztvarih nerazumnih, / fztante gori ar je zorja.« (MP: 97; drugo: 127, 180, 242, 285, 292) ▶ **példuvati** -újem 'prikazovati, predstaviti' ▪ 'példáz'. Izpeljanka iz *péllda* 'vzor, zgled, primer'. Beseda v tej obliki ni znana. Slovar stare knjižne prekmurščine navaja *peldivati* (Novak 2006: 428). ♦ »Angyel vboini mimo ide, per,, / vo rodna nepobie, petniki vrat / poskroplenýe, Christullá kerv / *példuva*.« (MP: 206) Enkratnica.

piac -a m 'trg, tržnica' ▪ 'piac'. Slovarji te besede ne poznajo. Prevzeta je iz madž. *piac* 'trg, tržnica', kar je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je italijanskega izvora, prim. it. *piazza*, sev.it. *piazza* 'trg, tržnica, mesto, trgovina, borza' (TESz 3: 180; EWUng 2: 1153). ♦ »Nigdar nieden tako lepoga varas,, / fá nei vidil, dvanafzet fzteine / draga kamenya zidana ie imel, / lepfi ý dragsi, od futa zlata on,, / ie *piacz* imel.« (MP: 293; drugo: 294)

predikávati -am *nedov.* 'pridigati' ▪ 'prédikál' (BSJ: 624). Slovar stare knjižne prekmurščine pozna besedo v obliki *prediküvati* (Novak 2006: 533). Prevzeta je iz latinščine prek madžarščine. Koren besede je *predika-* in je prevzet iz madž. *prédikál* 'pridigati', kar je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je iz cerkv.lat. *praedicare* 'isto' (TESz 3: 280; EWUng 2: 1201). ♦ »Peter pak i Zmocsi Bose, gda bi bil / videl veto vsze, zacse ným *Predika*,, / *vati*, Vucsenike zagovárjati.« (MP: 238) Enkratnica.

prediküvati -újem *nedov.* 'pridigati' ▪ 'prédikál'. Gl. geselski članek *predikavati*. ♦ »Joseph lekmeszto vfzta / gori, i vNazareth poide go,, / ri, Jesus paki zrafzel bo gori, / Sidovom *Prædikuvati* zacse.« (MP: 140) Enkratnica.

proféta -e ž 'prerok' ▪ 'próféta' (Novak 2006: 585). Beseda je prevzeta iz latinščine prek madžarščine. Madžarska beseda *próféta* 'prerok' je izpričana okrog leta 1405 in je prevzeta iz cerkv.lat. *propheta* 'isto' (TESz 3: 290; EWUng 2: 1207). Dokaz madžarskega posredovanja je ohranitev latinske končnice -a. ♦ »O miloszivni otecz Bogh, / ki fzi fzinom poszvedocsil: da / szí greisnikom milosziv, po vno,, / gih

lzvetih *Prophetah*; koga szi / nam bil obečsal, i na te lzveit / lzi ga poszlal.« (MP: 106; drugo: 108, 130, 133, 203, 207, 236, 301) ► **profetínski** -a -o *prid.* ‘preroški’ ▪ ‘prófétai’ (Novak 2006: 585). Izpeljanka iz *profeta* ‘prerok’. ◆ »Po katerom *Prophetinfzka*, bodo / razmeli Piszma, jezikov govor,, / jenýe, i vnogo tolnácsanýa.« (MP: 236–237) Enkratnica.

purgatóriom -a *m* ‘vice’ ▪ ‘purgatórium’. Slovarji ne poznajo besede v tej obliki, ampak v oblikah *purgatourium* (Novak 1996: 120) in *purgatorium* (Novak 2006: 593). Prevzeta je bila iz latinščine prek madžarščine. Madžarska beseda *purgatoriom* ‘vice’ je izpričana okrog leta 1405 in je prevzeta iz cerkv.lat. *purgatorium* ‘kraj za očiščenje’ (TESz 3: 314; EWUng 2: 1218). Dokaz madžarskega posredovanja je ohranitev madžarske končnice *-om*. ◆ »*Purgatoriom* je ovdí na tom / lzveiti Bosi lzveti ogen naj nafz / ovdí csifzti, kak fzrebernár / nai nafz on ocsifzti, vu peklenfzki / ogen, da naz on ne pufzti.« (MP: 275) Enkratnica.

sálaš -a *m* ‘prenočišče’ ▪ ‘szállás’ (Miklošič 1886: 287; Plet. 2: 450; ERHSJ 3: 194; ESSJ 3: 215; Novak 1996: 130; Novak 2006: 631). Beseda je prevzeta iz madž. *szállás* ‘prenočišče’, kar je izpričano od leta 1211 in je izvedeno iz *száll* ‘vstopiti, vkrcati se’ s pripono *-ás* (TESz 3: 661; EWUng 2: 1302). ◆ »Na Szveiti nikoga neimas, ki bi / te priel na *fzalas*, toploga me,, / fzta tí neimas, ni lepe zibelke / neimas.« (MP: 112) Enkratnica.

šanc -a *m* ‘okop, nasip’ ▪ ‘sánc’ (BSJ: 821). Beseda je znana tudi v oblikah *šanca* (ESSJ 4: 7; BSJ: 821), *šanec* (Novak 1996: 144; Mukič 2005: 355) in *šance* (Novak 2006: 728). Vse te oblike so prevzete iz nemščine, (prim. ESSJ 4: 7). *Šanc* je prevzeto iz madžarščine, kar dokazuje dejstvo, da pri njej ni prišlo do razpada soglasniškega sklopa. Madžarska beseda je prav tako nemškega izvora, in sicer iz bav.-avstr. *schanz* ‘okop, nasip’ in je izpričana od leta 1553 (TESz 3: 483; EWUng 2: 1302). ◆ »Prekléti Turczy hitro nacsiniífle, / velike *Sancze*, fzvoimi Patancziami, / pocféfle terti Szigeta Várassa zevfzeh / ftiri ftráni prekreto hitaho.« (MP: 331) Enkratnica.

šarcúvati se -újem *nedov.* ‘odkupiti se’ ▪ ‘sarcol’. Besedo pozna le slovar stare knjižne prekmurščine, toda v obliki *šarcati se* (Novak 2006: 728). Beseda je prevzeta iz madž. *sarcol*, kar je izpričano od leta 1542 in je iz bav.-avstr. *schatzen* ‘zbirati zaklad, kopičiti denar’ (TESz 3: 489; EWUng 2: 1305–1306). ◆ »Bil bi *fze farcuval* za / dvanaiífzet jezer, da te pogan nis,, / tar, nei ftel pošluhnóti.« (MP: 264) Enkratnica.

šárkan -a *m* ‘zmaj’ ▪ ‘sárkány’ (Miklošič 1886: 337; Novak 2006: 728). Beseda je izposojena iz madž. *sárkány* ‘zmaj’, kar je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je staroturška izposojenka (TESz 3: 493–494; EWUng 2: 1307). V prekmurski besedi je na mestu madž. *n* trdi *n*, ki je pravilna nadomestitev, prim. prekm. *legen* (<

madž. *legény* 'fant'). ♦ »Kai te nas Jesus Xtus, ki sze govori neobladan / orozslány velika *farkana*, toga vraga gda gori / vszta, oblada.« (MP: 170; drugo: 198)

šereg -a m 'četa, vojska' ▪ 'sereg' (Miklošič 1886: 338; Plet. 2: 624; ERHSJ 3: 388; ESSJ 4: 35; Novak 1996: 146; Novak 2006: 731). Beseda je izposojena iz madž. *sereg* 'četa, vojska', kar je izpričano od konca 14. stoletja in je staroturškega izvora, prim. osm. *çeri*, tat. *çiräii* (TESz 3: 521; EWUng 2: 1320). ♦ »Ô ti Betlehem moi mali, / nai veksi fzi med moými *feregmi*, / ar tebe meni hoose ziti, ki bo / mega Lu-sztva Herczeg ino Voi.« (MP: 137–138; drugo: 139, 159, 170, 176, 192, 201, 234)

šmaragdúš -a m 'smaragd' ▪ 'smaragd' (Novak 2006: 731). Beseda je prevzeta iz latinščine prek madžarščine. Madžarska beseda *smaragd* 'smaragd' je prevzeta iz lat. *smaragdus* 'isto' in je izpričana po letu 1416 ali okrog leta 1450 (TESz 3: 560; EWUng 2: 1339). Dokaz madžarskega posredovanja je ohranitev končnice *-uš* in začetnega *š-*. ♦ »Zláti Láncz na rokai, na vratu imeffe, fcsi,, / fztim zlatom perfi czi-frane imeffe, prelfzvetli / *Smaragdus* na vuhi vizifife, od dragoga Gyön,, / gya fzuknyá fze fzvetifife.« (MP: 321) Enkratnica.

špöndja -e ž 'goba' ▪ 'spongya, szivacs' (Novak 2006: 737). Beseda je prevzeta iz latinščine prek madžarščine. Madžarska beseda *spongya* 'goba' je izpričana od leta 1519 in je prevzeta iz lat. *spongia* 'isto' (TESz 3: 560; EWUng 2: 1354). Dokaza za madžarsko posredovanje sta začetni soglasniški sklop *št-* in palatalni *g'*. ♦ »Vu sz-trasnoi mantri piti gda / proszaffe, onda Sidovje nevernoszt / szkazaffe, scsemérom zocztom, / *fpongio* napunifife, piti mu tak dasfe.« (MP: 187) Enkratnica.

tanác -a m 'nasvet' ▪ 'tanács' (Miklošič 1886: 347; Plet. 2: 656); ESSJ 4: 152–153; Novak 1996: 155; Mukič 2005: 373; Novak 2006: 749). Beseda je izposojena iz madž. *tanács* 'nasvet', kar je neznanega izvora in izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 (TESz 3: 836; EWUng 2: 1477). ♦ »On je *tanács* vecsna ocza: Bough.« (MP: 143; drugo: 190, 191, 266, 327)

tèmplom -a m 'cerkev' ▪ 'templom' (Novak 2006: 756–757). Beseda je prevzeta iz latinščine prek madžarščine. To dokazuje končnica *-om*, ki je rezultat madžarske nadomestitve latinske končnice *-um*. V madžarščini je beseda *templom* prvič izpričana okrog leta 1410, izposojena je iz lat. *templum* 'cerkev' (TESz 3: 886; EWUng 2: 1501). ♦ »v*Templomi* nýega naidete, med / Doctormi fzedecsega: fztante.« (MP: 97; drugo: 161, 164, 321, 344)

tòlvaj -a m 'ropar, tat' ▪ 'tolvaj' (Miklošič 1886: 358; ERHSJ 3: 480; ESSJ 4: 195; SES: 771; Novak 2006: 762). Beseda je izposojena iz madž. *tolvaj* 'ropar, tat', kar je prvič izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je neznanega izvora (TESz 3: 936; EWUng 2: 1527). Beseda *tolvaj* 'tat' obstaja tudi v turščini (Miklošič 1886: 358). Novejše etimološke raziskave predvidevajo zvezo z madž. *tilt* 'prepovedati'

in *tulajdon* ‘lastni’ (ESSJ 4: 195). ♦ »Sztare Proroke vasfi o,, / csaki, vmorili szo je kako *Tol*, / *vai*, vi szte zato nyihovi osztan,, / ki, ki szte vezdai Bogu pro,, / ti fztali.« (MP: 130; drugo: 164) Ta beseda je v MP navedena tudi v obliki *tolovaj*, in to v istem pomenu kot *tolvaj*. Vrinjeni *o* v tej različici ni pojasnjen (ESSJ 4: 195). V pesmarici sem našel za to različico dva primera: ♦ »Drugocs milosceso pogledni, / ko Jesus szkazal *Tolovaii*, szvo,, / je miloscese rekocsi, verui denesz / v Mem országi, zMenom bos v Paradifomi.« (MP: 179; drugo: 198)

tròmbita -e ž ‘trobenta’ ▪ ‘trombita’. Slovenski slovarji te besede ne poznajo, obstaja pa v hrvaščini in srbsčini (Hadrovics 1985: 513). Izposojena je iz madž. *trombita* ‘trobenta’, kar je prvič izpričano po letu 1416 ali okrog leta 1450 in izposojeno iz it. *trombetta* ‘trobenta’ (TESz 3: 990). V celi Martjanski pesmarici sem našel le en primer: ♦ »Szkricesem i glafzom / *Trombite*, fzditi five, i Mert,, / ve, prebuditi hocse mertve, / ar vfiži ofiviti hotte.« (MP: 279) Enkratnica.

űrok -a m ‘dediščina’ ▪ ‘örökség’ (Novak 2006: 777). Beseda je prevzeta iz madž. *örök* ‘dediščina’, kar je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je staroturškega izvora, prim. *örű* ‘dolgo trajajoč, nenehen’, *ürű* ‘dolgo, nenehno, celotno’ (TESz 3: 35). Domnevajo, da je bila prevzeta oblika *űrük*, ki je le izolirana morfološka različica v turščini (TESz 3: 35). Postavlja se vprašanje, ali prekmurska beseda ni bila prevzeta iz turščine. Po mojem mnenju ne, ker bi potem pričakovali podobno besedo tudi v drugih južnoslovanskih jezikih in narečjih, toda beseda je živa le v sosedstvu madžarskega jezikovnega področja. ♦ »Odpusztitel grehov, / da zasz grehe vzeme, nai / nam bo voditel, ino nam / *űrok* da vNebeszkom orszagi.« (MP: 87) Enkratnica.

vadlűvāti -űjem *nedov*. ‘izpovedovati’ ▪ ‘vall’ (Novak 1996: 163; Mukič 2005: 389; Novak 2006: 780). Pleteršnikov slovar in ESSJ ga navajata v obliki *vadlovati* (Plet. 2: 745; ESSJ 4: 274). Beseda je etimološko v zvezi z madž. *vállal* ‘prevzeti, nase vzeti, izjaviti’ in verjetno gre za razvoj *-ll-* > *-dl-* (ESSJ 4: 274). V Martjanski pesmarici je en primer zanj: ♦ »*Vadlűjem* tou, oh moj / Ocsa! Velika je tva milofcsa.« (MP: 269) Enkratnica. ▶ **vadlűvànje** -a s ‘izpovedovanje’ ▪ ‘vallomás’. Izpeljanka iz *vadlűvati* ‘izpovedati’. ♦ »Zdaleka Modri doidos,, / fe, nűega daruvasfe, zla,, / tom zTemnyom in zmirhom, *zvadlűvanűjem*, ino zmolítvami.« (MP: 105; drugo: 323)

vàjda -e ž ‘vojvoda’ ▪ ‘vajda’ (Plet. 2: 746; ESSJ 4: 275; Novak 1996: 163). Beseda je prevzeta iz madž. *vajda* ‘vojvoda’, ki pa je slovanska izposojenka, prim. slov. **vojevoda* ‘isto’ (ESSJ 4: 275), in je izpričana od leta 1193 (TESz 3: 1070; EWUng 2: 1597). Razvoj *vojevoda* > *vojvoda* je potekal v madžarščini (ni pa prevzeta podobna slovanska beseda) in iz te oblike se je, verjetno po haplogogiji, razvila današnja oblika, tj. *vajda* (Kniezsa 1974: 546). ♦ »I nasse Goszpode ondi vnogo / poginolo, Horvacske, Szlovenfzke, / Vogerfzke Goszpode, Nemske, Len,, / gyelfzke i Csehske Goszpode, i do,, / bri *vaidove* zdoبرimi junáki.« (MP: 340) Enkratnica.

vánkušec -šca *m* 'blazina' ▪ 'vánkos' (Miklošič 1886: 375; Plet. 2: 748; ERHSJ 3: 565; ESSJ 4: 281; BSJ: 900). Beseda je znana tudi v oblikah *vanjkuš* (Plet. 2: 748; ESSJ 4: 281) in *vankiš* (Novak 1996: 163; Mukič 2005: 390; Novak 2006: 781). Prevezeta je iz madž. *vánkos* 'blazina', kar je izpričano po letu 1372 ali okrog leta 1448 in je nemškega izvora, prim. stvnem. *wangechusse*, *wanchussi*, srvnem. *wan-gküss*, *wangkuss*, *wangeküssen*, *wangeküsse*, *wanküssen*, *wanküssin* vsi 'blazina' (TESz 3: 1087; EWUng 2: 1605). ♦ »Tebe je tafut barsomfzki, to fzü,, / ho fzeno *vankusecz*, csigli / fzi velik králly zmosni, jai / kak fzi zdai fziromaski.« (MP: 112) Enkratnica.

váraš -a *m* 'mesto' ▪ 'város' (Miklošič 1886: 375; Plet. 2: 748; ESSJ 4: 283; Novak 1996: 164; Mukič 2005: 390; Novak 2006: 781). Beseda je izposojena iz madž. *váras* 'mesto'. Sodobna oblika je *város* 'isto'. Beseda je od leta 1015 izpričana v madžarščini in je samostalniška izpeljanka iz *vár* 'grad', ki je označeval naselje, z gradom (TESz 3: 1093–1094; EWUng 2: 1609). ♦ »Pofzlan be Angyel Ga,, / briel, vu jeden *Va,, / ras* Nazareth, kje,, / dnoi poniznoi Deviczi, prosztoi / Boljoi fzlusbeniczi.« (MP: 80–81) V pesmarici se beseda enkrat pojavi v obliki *varuš*, ki je v madžarščini prav tako izpričana kot oblika *varas*, npr. 1332–1335: *Vyarus* (TESz 3: 1093–1094). Primer za obliko *varuš*: ♦ »To gda fzliffá fzveti Joseph, / zDeivom Mariom, zNazare,, / tha lekmeszto poide, vu Galilæo / k Davida krallya *Varuffu*, kto,, / mu Betlehemu.« (MP: 119–120) ► **váraški** -a -o *prid.* 'mestni' ▪ 'városi' (Mukič 2005: 390; Novak 2006: 781). Izpeljanka iz *varáš* 'mesto'. ♦ »Szkim na nýega vlze / lusztvo zdignoffe, takai *varas,, / ke* vnoge Purgare vnoge Po,, / pe ino ludi fztare, kmeszto / zato popadnoga med sze.« (MP: 129) Enkratnica.

vnòge fêle *prislov* 'veliko vrst' ▪ 'sokfêle'. Beseda je znana v obliki *vnogofele* (Novak 2006: 86) in je tvorjenka iz madžarske izposojenke *fela* 'vrsta', za katero ni zgleda v pesmarici. Madžarski *fêle* 'vrsta' je izpričana kot samostojna beseda po letu 1416 ali 1466 (TESz 1: 871) in je izpeljanka iz besede *fél* 'pol' s pripono *-e* (TESz 1: 871). V prekmurski besedi je prišlo do disimilacije soglasniškega sklopa *mn-* v *vn-*. ♦ »P. Govorjaho Apofstolýe; *Zvnoge fêle / jeziki*.« (MP: 255; drugo: 269)

vsáke fêle *prislov* 'vse vrste' ▪ 'mindenfêle' (Novak 2006: 86). Gl. *vnoge fêle*. ♦ »I dnésnyi dén zmenom, / vcsini Goszpon Bogh, *vfzake / fêle* grehov, csuval da sze bom, / prave Vóre fzáda, da pokazal bom.« (MP: 263) Enkratnica.

zban-tùvati -ùjem *nedov.* 'užaliti, prizadeti' ▪ 'megbánt'. Beseda je izposojena iz madž. *megbánt* 'užaliti'. Osnovi *bant-* je dodana glagolska pripona *-uvati*. Slovenski slovarji navajata besedo v različnih oblikah: *zbantovati* (Plet. 2: 902), in *zban-tüvati* (Novak 1996: 177; Mukič 2005: 428; Novak 2006: 895). ♦ »Zato vsza ta pravda, nem,, / re nam skouditi, ni fzmert / nikakva fztvar, nemore nasz vre / *zban-tuvati*, ar vsze fztvari na / fzveiti, vnyega szo ladanyi.« (MP: 85; drugo: 175, 259)

4.1 Fonološke in morfološke spremembe pri prevzemanju madžarskih besed

Pri prevzemanju madžarskih besed je pogosto prišlo do različnih fonoloških in morfoloških sprememb. To je razumljiva posledica težnje prevzemalnega jezika, da bi čim bolj prilagodil prevzete besede domačemu, tj. prekmurškemu glasoslovnemu in oblikoslovnemu sistemu. Spremembe so najpogosteje pri nadomestitvi madžarskih fonemov, ki jih prekmurščina nima, s prekmurskimi. Med samoglasniki so nadomestni madž. *-ó* in *-é* ter *-g*. Madžarski *-ó* se na koncu besed nadomešča z *-ov*, pri čemer pogosto pride do diftongizacije, tj. *-ouv*. Med navedenimi besedami je takšen primer *aldov*. Madžarski dolgi *-é* je nadomeščen s prekm. *-ej*, ki je sicer odraz jata v prekmurščini. V pesmarici najdemo dva primera: *filejr*, *kejp*. Madžarski zaokroženi *-g* se nadomešča s prekmurskim dolgim *-a*, npr. *apoštol*, *bakov*, *balžam*, *evangelista*, *orgona* itd.

Tudi pri soglasnikih, posebej pa pri soglasniških sklopih, opazimo zanimive tendence, ki so se pojavile v prekmurščini pri prevzemanju madžarskih besed. Madžarski palatalni *-d'* je ohranjen v prekmurskih besedah, npr. *djemant*, *djolč*, *djõndj*, *hadnadj*, *hadnadjstvo*, *lendjelski*. Protetični *j-* se pojavi v besedi *jezero*. Madžarski palatalni *-n'* je ohranjen v besedi *oroslanj*, ampak med primeri najdemo dve besedi, v katerih je potrjen v *-n*, tj. v *oroslanski* in *šarkan*. V besedi *baršom* je madž. palatalni *-n'* prešel v *-m*.

Soglasniški sklopi so ohranjeni v večjem delu primerov. Ohranjeni so tile: *-dn-*: *hadnadj*, *hadnadjstvo*; *-fr-*: *cifrani*; *-jd-*: *vajda*; *-lč-*: *djolč*; *-ld-*: *aldomaš*, *aldov*, *alduvati*, *alduvanje*, *kolduš*, *pelda*, *pelduvati*; *-lv-*: *tolvaj*; *-lž-*: *balžam*; *-mb-*: *trombita*; *-nc-*: *lanc*, *šanc*; *-nč-*: *kinč*; *-ng-*: *engeduvati*, *gingav*, *gingavost*; *-nd'*: *djõndj*, *lendjelski*; *-nk-*: *vankušec*; *-nt-*: *čonta*, *čonten*, *mentuvati*, *zbantuvati*; *-rc-*: *harc*, *harcovati se*, *herceg*, *šarcuvati se*; *-rs-*: *orsag*, *orsački*; *-rš-*: *baršom*; *-rv-*: *horvački*; *-sl-*: *oroslan*, *oroslanski*; *-št-*: *mešter*; *tr-*: *trombita*. Pri nekaterih soglasniških sklopih je mogoče zaslediti določen razvoj. Madžarski soglasniški sklop *-ll-* je v prekmurščini disimiral v *-l-*, npr. *filejr* (< madž. *fillér*), *salaš* (< madž. *szállás*). V besedi *vadllüvati* gre za razvoj madž. *-ll-* v prekm. *-dl-*. Madžarski soglasniški sklop *-št'-* je v besedi *bašta* (< madž. *bástya*) otrdel v prekmurski *-št-*. Zanimiv je razvoj madž. *-tor-* v prekm. *-tr-*, npr. *batriviti*, *batriven* in *batrivitel*.

Prekmurski jezik je težil, da bi prevzete besede čim bolj prilagodil domačemu jezikovnemu sistemu ne le na fonološki, temveč tudi na morfološki ravni. Med madžarskimi izposojenkami najdemo primere, ki so dobesedno prevzete brez kakršnihkoli fonoloških in morfoloških sprememb. Najdemo pa tudi take, pri katerih je prišlo do fonoloških ali morfoloških sprememb. Spremembe na morfološki ravni prispevajo k produktivnosti besed. Pri samostalnikih ni prišlo do izrazitejših oblikoslovnih sprememb, je pa nekaj samostalnikov, pri katerih se vidi določena besedotvorna sprememba, npr. *-ec* (*vankušec*), *-ek* (*hasek*), *-ost* (*gingavost*), *-stvo* (*hadnadjstvo*), *-tel* (*batrivitel*). Kljub temu so samostalniki, ki so prevzeti iz madžarsčine, postali dokaj produktivni, kot kažejo primeri. Iz teh prevzetih samostalnikov so pogosto tvorjeni pridevniki s priponami *-čki*, *-ski/-ški*, *-en*, npr. *horvački*, *orsački*, *baršomski*, *lendjelski*, *oroslanski*, *batriven*, *betežen*, *čonten*, *hasen*. Poleg teh pripon najdemo primere s priponami: *-an* (*cifrani*), *-av* (*gingav*) in *-ovit* (*hasnovit*). Prevzeti madžarski glagoli so večinoma podomačeni s pomočjo pripone

-uvati/-üvati (*alduvati, engeduvati, mentuvati, pelduvati, šarcuvati se, vadlúvati, zbantuvati*), redkeje pa s pripono *-iti* (*batriviti, dičiti, hasniti*). Iz glagolov s pripono *-uvati/-üvati* so tvorjeni tudi glagolniki, npr. *alduvanje* in *vadlujanje*.

4.2 Prevzemanje latinskih besed z madžarskim posredovanjem

V nalogi so upoštewane tudi prevzete latinske besede, ki kažejo na madžarsko posredovanje bodisi na fonološki bodisi na morfološki ravni. Menim, da se moramo s temi besedami ukvarjati kot z madžarskimi izposojenkami, saj so v njih spremembe, ki jih lahko razlagamo kot posledice madžarskega jezikovnega vpliva. Prva Martjanska pesmarica vsebuje 17 prevzetih latinskih besed, ki nosijo posledice madžarskega posredovanja. Med njimi je 15 samostalnikov in dva glagola. Pomemben dokaz madžarskega posredovanja je ohranitev *-š* na mestu latinskega *-s*, npr. *apoštol, evangelišta, jašpiš, klariš, lampaš, šmaragduš, špondja*. Ta razvoj je potekal v madžarščini v času pokristjanjevanja in odraža severnoitalijanski vpliv. V severnoitalijanskih narečjih se lat. *-s* izgovarja kot palatalni *-ś* (Balázs 1989: 121), v madžarščini pa se izgovarja kot *-š*, ker madžarščina nima palatalnega *-ś*. Po mnenju Istvána Kniezse je to vpliv stare visoke nemščine, v kateri prav tako najdemo *-š* na mestu latinskega *-s* kot v madžarščini (Kniezsa 1952: 69). Latinske besede s končnicami *-a, -us, -um* so v madžarščino prevzete brez morfoloških sprememb (Balázs 1989: 127). Primeri iz Martjanske pesmarice: *Edjiptom, evangeliom, evangelišta, liliom, orgona, paradžom, profeta, purgatoriom, šmaragduš, špondja, templom*. Izjema je *apoštol*, ki je prevzet iz lat. *apostolus*. Skrajšana oblika *apoštol* se je razširila s pomočjo nemških župnikov na madžarskih tleh v času pokristjanjevanja (Balázs 1989: 127) in ta skrajšana oblika je prešla tudi v prekmurščino. Tudi besede, ki se končajo na *-iš* in *-uš*, so ohranile svojo izvorno obliko, npr. *jašpiš, klariš, lampaš*. Pri glagolih *predikavati* in *predikuvati* sta madžarski osnovi *prédikál* dodani glagolski priponi *-avati* in *-uvati*.

4.3 Madžarski kalki v besedju Martjanske pesmarice

Poleg madžarskih izposojenk kažejo na madžarski jezikovni vpliv tudi madžarski kalki. Njihovo število je še večje kot število izposojenk. Po Toporišičevi definiciji je kalk po sestavinah tuje besede (pogosto proti duhu domačega jezika) napravljena beseda ali besedna zveza (Toporišič 1992: 80). Njegovi definiciji lahko dodamo, da kalki nastanejo po psihološki predlogi neke tuje miselnosti (Bezljaj 1959/60: 140). Kalkiranje pomeni zelo intenzivno sobivanje dveh jezikov, torej kalki zrcalijo večjo stopnjo jezikovnega stika med dvema jezikoma. Po mnenju Thomasonove in Kaufmana kalki nastanejo le v dvojezičnem okolju, kjer ima eden od jezikov ekstenziven vpliv na drugega (Thomason – Kaufman 1991: 47–48). Upoštevati moramo dejstvo, da so prekmurški izobraženci večinoma študirali v madžarskem jezikovnem okolju in da so dobro obvladali madžarščino. To je lahko vzrok za nastanek kalkov iz madžarščine.

Kalki tipološko niso enotni, zato jih je smiselno razvrstiti po tipih. Kalke je najbolj natančno razvrstil Kurt Schumann (Schumann 1965), kljub temu pa tukaj predstavljam svojo klasifikacijo, ki temelji na besedotvorni lastnosti kalkov. Za primer obdelave kalkov v slovenščini gl. Prunčevo disertacijo (Prunč 1967).

Razlikujem tri osnovne skupine kalkov:

- I. Enobesedni kalki
- II. Besednozvezni kalki
- III. Glagolski kalki

I. Enobesedni kalki

Skupino enobesednih kalkov sem razdelil na dve podskupini:

1. izpeljanke – prevedena osnova + domača pripona, npr. *hištvo*
2. zloženske – prevedena osnova + prevedena osnova, npr. *dobročinitel*

II. Besednozvezni kalki

Tudi to skupino sem razdelil na podskupine:

1. prevzeta osnova + prevedena osnova
 - 1.1 samostalnik + samostalnik, npr. *cet riba*
 2. prevedena osnova + prevedena osnova
 - 2.1 glagol + samostalnik, npr. *dati hvalo*
 - 2.2 pridevnik + samostalnik, npr. *križno drevo*
 3. prevedena osnova + prevzeta osnova
 - 3.1 pridevnik + samostalnik, npr. *nebeski orsag*

III. Glagolski kalki

Glagolski kalki niso prisotni le v knjižni prekmurščini temveč tudi v osrednji knjižni različici od 16. stoletja naprej. Povezani so z nastopom slovenskih protestantskih piscev. Takrat se pojavijo množično in ostanejo v rabi vse do jezikovnega purizma (19. stoletje). Značilnost teh glagolov je, da se v vlogi (prve) predpone pojavlja prislovna sestavina, ki je dobesedni prevod madžarske ali nemške predpone. Te glagole so slovenski jezikoslovci razlagali različno. Po mnenju Majde Merše je k podomačitvi besedotvornega vzorca usmerjal prestop iz germanskega v slovanski jezik (Merše 2009: 130). Pri tem je pomembno, da v nemščini glagolski vid ni bil z besedotvornimi sredstvi izražena (dvočlenska) slovnična kategorija (Merše 2009: 130). To velja tudi za madžarščino – ki ima tako kot nemščina – drugačen slovnični sistem, pomembno pa je tudi, da je madžarščina aglutinacijski jezik. Na ta tip glagolov je med prvimi opozoril László Hadrovics (Hadrovics 1958, 1974), in sicer v zvezi s knjižnim jezikom gradiščanskih Hrvatov. Pri takih glagolih iz Martjanske pesmarice se vidi, da je predpona vedno sopomenska prislovni sestavini. Najpogostejša prekmurska prislovna nadomestila madžarskih/nemških predpon v pesmarici so: madž. *le*, nem. *ab* → prekm. *doli*; madž. *fel*, nem. *auf, an* → prekm. *gori*; madž. *vissza*, nem. *zurück* → prekm. *nazaj*; madž. *be*, nem. *herein, hinein* → prekm. *noter*; madž. *össze*, nem. *zusammen* → prekm. *vkup(e)*; madž. *ki*, nem. *aus* → prekm. *vun* (v prekmurskih besedilih se pojavlja prislovna sestavina *vö* v funkciji *vun*, ki je morda kajkavski ostanek v verzih Martjanske pesmarice). Težko je presoditi, ali je glagol nastal po madžarskem ali nemškem vzorcu, zato navajam oba glagola (madžarskega in nemškega), izključno madžarskega pa le takrat, ko ni sporno, da je bil za vzorec vzet madžarski glagol, ker v nemščini ni ustreznega glagola. Pri nekaterih besedah se zdi, da je prislovna sestavina odveč, ker je glagol že dobil predpono, ki

ima enak pomen kot prislovna sestavina, npr. *vun zreči* 'izreči'. Po mojem mnenju se prislovna sestavina pri takih besedah pojavlja zaradi izražanja smernosti, ki je sama predpona ne more izražati tako očitno kot prevedena prislovna sestavina. Prislovna sestavina pravzaprav okrepi smer dogajanja in poteka.

cèt rìba -e ž 'kit' ▪ 'cethal' (Novak 2006: 28). Besednozvezni kalk tipa 1.1 po madžarskem vzorcu *cethal* 'kit', ki je prvič izpričan okrog leta 1395 in je prevzet iz lat. *cetus, ceta, cete* 'kit' (TESz 1: 424; EWUng 1: 161). ♦ »Jonas vCzet Ribe Saloczi / lesa tri noci i tri dni, tako i / Christus vu grobu lesa, na tre,, / tji den gori vszta. Bogu hvala.« (MP: 205; drugo: 271, 276, 311)

dàti hválo dām ~ dov. 'zahvaliti se' ▪ 'hálát ad'. V slovarjih ni izpričano, SSKJ pa navaja izraz *dajati hvalo* 'hvaliti' s kvalifikatorjem *starinsko* (SSKJ 1: 843). Besednozvezni kalk tipa 2.1 po madžarskem vzorcu *hálát ad* 'hvaliti'. Nemščina ne pozna izraza z glagolsko sestavino *geben* zgolj s *sagen*, zato lahko rečemo, da je bil zgled prekmurskega izraza madžarski izraz *hálát ad*. ♦ »Za vsze naffe greihe, fztér,, / pel szi Christus, zato Tebi vszigdár / mi, *hválo* *dajemo*.« (MP: 202; drugo: 213, 229, 234, 256, 282, 289, 299, 302, 309, 342)

dobročínitel -a m 'dobrotnik' ▪ 'jótevö'. Beseda je znana tudi v oblikah *dobročíniteo* (Novak 2006: 49), *dobročínitelj* (Plet. 1: 144, ERHSJ 1: 420) in *dobročíniteu* (Novak 1996: 33; Mukič 2005: 55). Enobesedni kalk tipa 2; spada med vzporedne kalke po nemškem zgledu, ki so se razširili v 19. stoletju in so prisotni v jeziki Avstro-Ogrske, prisoten pa je tudi v hrvaščini (Rammelmeyer 1975: 169). Zgled kalka je nem. *Wohltäter* 'dobrotnik' ali lat. *benefactor* 'isto' (Rammelmeyer 1975: 169). V hrvaščini je izpričan od 16. stoletja (ERHSJ 1: 420). Pri prekmurski besedi je prišlo do otrditve palatalnega *-lj* v *-l*. ♦ »Zgoni vfze hüdo od / méne, Pokri me fztvom obrambom. R. Tebi / Golzpodne czejlo, Porácsam düso, tejlo, / Me pojftvo, priátle, I *dobrocfinitele*.« (MP: 270) Enkratnica.

dòli letèti ~ -ím dov. 'leteti' ▪ 'leszáll'. Slovarji te zveze ne poznajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *doli* pod vplivom madžarskega glagola *leszáll* 'leteti' ali nemškega glagola *abfliegen* 'isto'. ♦ »Angyelje z Neba *doli* le,, / *teho*, veliko hvalo prepeivaho.« (MP: 149) Enkratnica.

dòli pádnoti ~ -em dov. 'pasti' ▪ 'leesik'. Slovarji te zveze ne poznajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *doli* pod vplivom madžarskega glagola *leesik* 'pasti' ali nemškega glagola *abfallen* 'isto'. ♦ »Zvelikim placsom nye pla,, / kaffe, za Decsi-czo sze falosztiffé, / i na zemlo *doli* *padaffe*, na po lovicze mertvi posztaffe.« (MP: 140) Enkratnica.

dòli poglédnoti ~ -em dov. 'prezirati' ▪ 'lenéz'. Ta zveza je znana v oblikah *dolpoglednoti* (Novak 1996: 34) in *dojppogledniti* (Mukič 2005: 58). Glagolski kalk s prislovno sestavino *doli* pod vplivom madžarskega glagola *lenéz* 'prezirati'. Vsekakor je bil madžarski glagol vzorec prekmurskemu, kar dokazuje enak preneseni pomen

madžarskega in prekmurskega glagola, ki ga nemški glagol *absehen* ‘gledati’ nima. ♦ »Ali sze szmiluva, nad na,, / mi zvelicsitel, fztola *doli po,, / gledne*, te pride knám doli na / zemlo, kai bi ovesicze fzvoje / vzél doli z Pravde bil.« (MP: 83) Enkratnica.

dòli poslàti ~ pošlem *dov.* ‘poslati’ ▪ ‘leküld’. Glagolski kalk s prislovno sestavino *doli* pod vplivom madžarskega glagola *leküld* ‘poslati’ ali nemškega glagola *abschicken* ‘isto’. ♦ »Ch. Kai bi nam od ocza fzvega / obeszelnika Duha, / Zgora zNebesz *doli pofzlal*, / nam vfzem na zvelicsanye.« (MP: 229) Enkratnica.

dòli príti ~ pridem *dov.* ‘priti dol’ ▪ ‘lejön’ (Novak 2006: 54). V gornjeseniškem govoru je znana oblika *dojpriti* (Bajzek Lukač 2009: 109). Glagolski kalk s prislovno sestavino *doli* pod vplivom madžarskega glagola *lejön* ‘priti dol’ ali nemškega glagola *abkommen* ‘isto’. ♦ »Ar Nebeszke Dike Králly, knam zNe,, / besz *doli prisal*, i Cslovecse telo gori vzél.« (MP: 127) Enkratnica.

dòli stópiti ~ -im *dov.* ‘sestopiti’ ▪ ‘leszáll’. Besedna zveza je znana v oblikah *doli stoupiti* (Novak 2006: 56) in *dojstoupiti* (Bajzek Lukač 2009: 110). Glagolski kalk s prislovno sestavino *doli* pod vplivom madžarskega glagola *leszáll* ‘sestopiti’ ali nemškega glagola *absteigen* ‘isto’. ♦ »Jesus Christus prava zor,, / ja, ki sziz z Nebész *doli / sztopil*, za nasz fzi sze / ti alduval.« (MP: 96; drugo: 217)

dòli vrěti ~ vržem *dov.* ‘vreči’ ▪ ‘ledob, letaszít’ (Novak 1996: 34; Novak 2006: 56; Ulčnik 2009: 188). Glagolski kalk s prislovno sestavino *doli* pod vplivom madžarskega glagola *ledob* ‘vreči’ ali nemškega glagola *abwerfen* ‘isto’. ♦ »Goszpodin Bogh zato raserdil fze beffe. / Lucifera z-Nebész *doli vergel* beffe, / z-hudimi Angyelmi na glava beffe, / prot zmosnomu Bogu ar pregreiffil beffe.« (MP: 240) Enkratnica.

gòri iti ~ idem *dov.* ‘iti gor’ ▪ ‘felmegy’ (Novak 2006: 104). Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *felmegy* ‘iti gor’ ali nemškega glagola *aufgehen* ‘isto’. ♦ »44. Jesus je koczi *gori fel*, / vu vekivecsnoszt je vlezél, / fzerdze je od méne vtergel, / za fzobom je je podigel.« (MP: 93; drugo: 165, 168, 227, 228)

gòri kričati ~ -im *nedov.* ‘vpiti’ ▪ ‘felkiált’ (Novak 2006: 105). Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *felkiált* ‘vpiti’ ali nemškega glagola *aufschreien* ‘isto’. ♦ »Zjednim glaszom vszi *gori / kriknoffe*, i kmeszto sze na nyega / rinoffe, sným sze kjedno vun,, / kaj opraviiffe, vnogo kamenya / gori zgrabiffe.« (MP: 131) Enkratnica.

gòri obuditi ~ -im *dov.* ‘obuditi’ ▪ ‘feltámaszt’. Zveza je navedena v obliki *gori obüditi* (Novak 2006: 106) in tudi pisana enobesedno kot *goriobüditi* (Ulčnik 2009: 202). Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *feltámaszt* ‘prebuditi’ ali nemškega glagola *aufwecken* ‘isto’. ♦ »Koga velika

zmosnofzt, bode sze vidila na dén szo., / dnyi, kada zjednom reicsjom vfze mertve, on / gori obudi.« (MP: 170) Enkratnica.

gòri oživiti ~ -im *dov.* ‘oživiti’ ▪ ‘feléleszt’. Slovarji zveze ne poznajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *feléleszt* ‘oživiti’. Nemški vpliv pri tem glagolu lahko izključimo, ker v nemščini ni glagola s predpono *auf-*. ♦ »Pelikan vfalofzt fzám on / fzvoje perfi, zacfne fzi terga., / ti, kai bi fzi kerv puftzil, fzker., / vjom bi polkropil, on te fzvoje / Mlade, *gori ofiviti* tak nyim jeftzi dati.« (MP: 308) Enkratnica.

gòri razpéti ~ -pnèm *dov.* ‘razpeti’ ▪ ‘felfeszít, keresztre feszít’. Slovarji te zveze ne poznajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori*. V zgledu iz pesmarice gre za Kristusa, ki so ga pribili na križ. Madžarščina pozna glagol *felfeszít* s predpono *fel-*, ki je ustreznica prekmurske prislovne sestavine *gori* in se uporablja tudi za izražanje ‘pribiti na križ’. V nemščini je situacija drugačna: nemščina pozna glagol *aufbinden* ‘razpeti’, vendar ne v pomenu ‘privezati, pribiti na križ’, za kar se uporabljata *kreuzigen* in *ans Kreuz schlagen*. Pri prekmurskem glagolu je besedotvorno motivacijo povzročila smer gibanja (gor na križ) in prekmurski glagol odraža prav to. ♦ »Bicsuvali i fpotali, vu / fzmeisni gvant me oblekli, na kris / me *gori raspeli*, na kterom szem / mogel vmreiti.« (MP: 175) Enkratnica.

gòri skočiti ~ skóčim *dov.* ‘skočiti’ ▪ ‘felugrik’ (Novak 2006: 109; Ulčnik 2009: 203). Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *felugrik* ‘skočiti’ ali nemškega glagola *aufspringen* ‘isto’. ♦ »Zrinfzki Nicolaus herlo *gori* / fzkocsi fzvoimi Vitézmi zleipimi / Haiduki i pocne on poiti po / širokom polie, preik bižtre Drave / hitro mi setuje.« (MP: 330) Enkratnica.

gòri skriknoti ~ -em *dov.* ‘zakričati’ ▪ ‘felkiált’ (Novak 2006: 110). Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *felkiált* ‘zakričati’ ali nemškega glagola *aufschreien* ‘isto’. ♦ »Ob tretyoi vóri vszi *gori* / szkriknofje, kai mu na fzveiti líve., / ti ne daffe, nego na krisnom dreivi / da sze raszpeffe, i fcsavli pribilfe.« (MP: 186) Enkratnica.

gòri státi ~ stojím *dov.* ‘vstati od mrtvih’ ▪ ‘feltámad’. V tem pomenu te besedne zveze slovarji ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *feltámad* ‘vstati od mrtvih’ ali nemškega glagola *aufstehen* ‘isto’. ♦ »Te Christus fzmrt fzterpi, / i na Krisu za nasz vmerl, fzvo / Szvéto Kerv vun zlea, / i nafso Szmert za nasz obláda, na tretki dén *gori fztá*, / voljo Ocza nasz pripela.« (MP: 74; drugo: 107, 139)

gòri vstáti ~ vstánem *dov.* ‘vstati od mrtvih’ ▪ ‘feltámad’ (Novak 2006: 111). Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *feltámad* ‘vstati od mrtvih’ ali nemškega glagola *aufstehen* ‘isto’ ♦ »Vnogi zato tak kricsi, Chri., / ftus je *gori vfztál*, da od greihov / i merszkoche, ofztaviti sze nescse.« (MP:

214) Enkratnica ► **gòri vstávši** -a -e *del*. ‘ko je vstal’ ▪ ‘feltámadván’. Deležnik iz glagola *gori vstati* ‘vstati’. ♦ »Zmertvi *gori vftavsi*, / poleg h fzedofztva Verni, Vido,, / csim je Zakonom, v-Nébo / na Deszno Ocza fztopil, pravi / Bogh ino Cslovik, da je fzteim / poszvedocsil.« (MP: 71–72) Enkratnica.

gòri vzéti ~ vžemem *dov*. ‘prevzeti, sprejeti, dvigniti’ ▪ ‘felemel’ (Novak 2006: 111; Ulčnik 2009: 203). Izpričano tudi v oblikah *gor zeti* (Novak 1996: 47), *gorvzeti* (Mukič 2005: 118), *gorzeti* (Bajzek Lukač 2009: 152). Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *felemel* ‘prevzeti, sprejeti, dvigniti’ ali nemškega glagola *aufheben* ‘isto’. ♦ »Ar Nebeszke Dike králly, knam zNe,, / besz doli prisal, i Cslovecse Telo *gori vzél*.« (MP: 127; drugo: 139, 214, 227, 267)

gòri zgrábiti ~ -im *dov*. ‘pobrati, pograbit’ ▪ ‘felemel’. Slovarji te zveze ne navažajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *felemel* ‘pobrati, pograbit’ ali nemškega glagola *aufheben* ‘isto’. ♦ »Zjednim glaszom vszi *gori* glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *feltámad* ‘vstati’ ali nemškega glagola *aufstehen* ‘isto’/ kriknoffe, i kmeszto sze na nyega / rinoffe, sným sze kjedno vun,, / kai opraviífle, vnogo kamenya / *gori zgrabíffe*.« (MP: 131) Enkratnica.

gòri zíti ~ ídem ‘vziti’ ▪ ‘felmegy, felkel’ (Novak 2006: 113). Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *felmegy, felkel* ‘vziti’ ali nemškega glagola *aufgehen* ‘isto’. ♦ »Preszvetla Zvezda *gori je zisla* / gde mi pocsiya Xtus Marie fzin. (MP: 145; drugo: 206)

gòri zvišávati ~ -am *nedov*. ‘poveličevati’ ▪ ‘felmagasztal’ (Novak 2006: 114). Glagolski kalk s prislovno sestavino *gori* pod vplivom madžarskega glagola *felmagasztal* ‘poveličevati’ ali nemškega glagola *anpreisen* ‘isto’. ♦ »Za stero Te vszigdar hvalil, / i bom *gori zvisaval*, fztvoim / fžvetim fzinom navkup i zDu,, / hom fžvetim Amen.« (MP: 261) Enkratnica.

híštvo -a *s* ‘zakon, zakonska veza’ ▪ ‘házasság’ (Plet. 1: 268; Novak 1996: 52; BSJ: 198; Novak 2006: 132). Enobesedni kalk tipa 1. Beseda je nastala po madžarskem vzorcu *házasság* ‘zakon, zakonska veza’, kar je izpričano od leta 1450 (TESz 2: 76) in je tvorjenka iz besede *ház* ‘hiša’. Tvorí abstrakt, kar je dokaz za madžarski izvor, saj je tudi prekmurska beseda tvorjenka iz besede *hiža* ‘hiša’ s pripomo -*stvo*, ki prav tako tvorí abstrakt. ♦ »To fžvéto *histvo*, nistar nej / drugo, nego csíftocsa i vřza do,, / brota, pravo jedinfztvo, dano od / Bogha, i polgi pravde, lubefznoft / csíftza.« (MP: 352; drugo: 354)

hížnik -a *m* ‘mož’ ▪ ‘házas ember’ (Novak 2006: 134). Enobesedni kalk tipa 1., nima ustreznega madžarskega vzorca in je nastal kot prekmurska inovacija. Kljub temu jo štejem med madžarske kalke, ker njeno psihološko ozadje (izhodišče je bila beseda *hiža*) odraža poznavanje podobnih madžarskih besed. ♦ »Vodo na vino ar

on premeni, / fzvadbo Xtus tak obefzelil, *hisni*, / *kom* takai on poľzvedocsi, da / nye fche vfzigdar obefzeliti.« (MP: 355) Enkratnica.

križno drevo -oga -a 'križ' ▪ 'keresztfa' (Novak 1996: 66; Novak 2006: 203). Slovar beltinskega prekmurskega govora navaja pomen 'križ na prostem'. Besednozvezni kalk tipa 2.2 po madžarskem vzorcu *keresztfa* 'križ + drevo'. ♦ »Verni Kerscheniczu veruimo / mi prissesztju, ino za naz rodjenje, / i na *krisnom drevi* terplenyu, / i v-Nébo zasztop,, / lenyu, Goszpodna Jesufsa.« (MP: 75; drugo: 168, 172, 179, 184, 185, 186, 215)

nazáj iti ~ idem *dov*. 'iti nazaj, vrniti se' ▪ 'visszamegy'. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *nazaj* pod vplivom madžarskega glagola *visszamegy* 'iti nazaj' ali nemškega glagola *zurückgehen* 'isto'. ♦ »Jesus li zjednov befzedov, knjím re,, / cse da *nazai ido*, vfzi fzo od fztraha / pali;« (MP: 160). Enkratnica.

nazáj poslâti ~ pošlem *dov*. 'poslati nazaj' ▪ 'visszaküld'. Slovarji te besedne zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *nazaj* pod vplivom madžarskega glagola *visszaküld* 'poslati nazaj' ali nemškega glagola *zurückschicken* 'isto'. ♦ »Zato ga je on ospotal, / jen beili gvant na nýega djal, teda ga *na*, / *zâi poľzlat*, itak Herodes k-Pilatľfu, vra,, / sdeniku fzvojemu, opet priatel poľzlat.« (MP: 162) Enkratnica.

nebèski orság -oga -a *m* 'raj' ▪ 'mennyország' (Novak 2006: 404). Besednozvezni kalk tipa 3.1 po madžarskem vzorcu *mennyország* 'nebeški + država'. ♦ »Oh Gofzpon nass-Jesus dai / nam vfzkorom Vreimeni, tve,, / veszélo prisesztje, i dar / Zvelicsansztva dobiti, i v-*Nebesz*, / *kom Orfzâgi*, fztobom fze veszeliti. Amen. / Finita.« (MP: 73; drugo: 75, 82, 86, 87, 98, 105, 109, 110, 119, 122, 123, 136, 146, 197, 210, 226, 239, 248, 276, 292, 296, 297, 307, 324, 325, 327, 342)

nòter iti ~ idem *dov*. 'iti noter, vstopiti' ▪ 'bemegey'. Glagolski kalk s prislovno sestavino *noter* pod vplivom madžarskega glagola *bemegey* 'iti noter' ali nemškega glagola *hinein-/hereingehen* 'isto'. ♦ »Vu te grob *noter idoffe*, vu / kom Angyela naidoffe, szedecsega / gdesznoi sztrani oblécsena vbei,, / lom gvanti. Bogu hvala.« (MP: 206–207) Enkratnica.

Siget Grâd -a -a *m* 'Szigetvár, mesto v južnem delu Madžarske v županiji Baranja' ▪ 'Szigetvár'. Slovarji te zveze ne poznajo. Besednozvezni kalk tipa 1.1 po madžarskem vzorcu *Szigetvár* (Siget + Grad 'vár'). ♦ »Szinko moi drâgi Jurai poidi mi / ta, kralyu, vu nyega Tabor kmotnomu / Dunaju, da bos piľzlat Liľzta ino mi / paľzko noľzi, na fzvoje Viteze vu *Szige*, / *tu Gradu*.« (MP: 329; drugo: 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340)

vküp vdâriti ~ -im *dov*. 'spopasti se' ▪ 'összezördül'. Slovarja navajata to zvezo v obliki *vküpvdariti* (Mukič 2005: 399; Novak 2006: 815), pri čemer je *ü* namesto *u*,

kar je pravilni razvoj v prekmurščini. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vkup* pod vplivom madžarskega glagola *összezördül*, *összeütökzik* ‘spopasti se’. ♦ »Szmert i fitek *vkup vda*, / *riszta*, jak orosláný vojuvaffë, a / obládanýe fzmert csaka gda Chri,, / stus vgrobi lesa. Bogu hvala.« (MP: 207–208) Enkratnica.

vkùp zezvàti ~ zovém *dov.* ‘sklicati’ ▪ ‘összehív’. *Slovar stare knjižne prekmurščine* navaja to zvezo v obliki *vkùpzezvati* (Novak 2006: 816), kjer je *ü* rezultat pravilnega glasovnega razvoja v prekmurščini (psl. **u* > prekm. *ü*). Glagolski kalk s prislovno sestavino *vkup* pod vplivom madžarskega glagola *összehív* ‘sklicati’ ali nemškega glagola *zusammenrufen* ‘isto’. ♦ »Veliko Voizsko *vkup ze*, / *zval*, i vu Betlehem jo poszlal. bis.« (MP: 151) Enkratnica.

vkùpe spràviti ~ -ávím *dov.* ‘zbrati’ ▪ ‘összegyűjt’. Slovarja navajata to zvezo v oblikah *vkùpspraviti* (Mukič 2005: 399) in *vkùp spraviti* (Novak 2006: 814). Glagolski kalk s prislovno sestavino *vkupe* pod vplivom madžarskega glagola *összegyűjt* ‘zbrati’ ali nemškega glagola *zusammentragen* ‘isto’. ♦ »Boidi Bogu postenye, vezdai / vekivekk, ki nasz vszih *vkupe* / *fzpravil*. bis. vu vekivecsno vezfelje.« (MP: 144; drugo: 155, 161, 166, 200, 235, 253)

Vogèrski orság -oga -a *m* ‘Madžarska’ ▪ ‘Magyarország’. Slovarji te zveze ne navajajo. Besednozvezni kalk tipa 3.1 po zgledu madž. *Magyarország* ‘Madžarska’ (Magyar ‘Vogerski’ + ország prekm. ‘orsag’, sln. ‘država’). ♦ »Zrinszki Nicolaus beffe piszal / Lifzta, Ferdinando krallyu kmotnomu / Dunaju, da nálz ne ofztavi vu Szi,, / getu Gradu, ako szi zdalka *Vogerszkom* / *orfzági*.« (MP: 335; drugo: 339)

vùn glásiti ~ -im *nedov.* ‘oznanjati’ ▪ ‘kihirdet’. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun* pod vplivom madžarskega glagola *kihirdet* ‘oznanjati’. ♦ »Zato vi vszi poidite, po vľzoi *Ze*, / mli firokoi, vľzakomu *vun* / *glaszite*, te Evangeliome. Chriftus.« (MP: 227) Enkratnica.

vùn imenùvati ~ -ujem *nedov.* ‘imenovati’ ▪ ‘kinevez’. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun* pod vplivom madžarskega glagola *kinevez* ‘imenovati’. ♦ »Zrinszki Nicolaus dva nepriate,, / la imesfë, jeden, mi besfë v-kralevom / Tabori, drugi mi besfë pri Herczegu / v-Megyimorje, da neschem zato *vun* / *imenuvati*. « (MP: 335) Enkratnica.

vùn nazvéjstiti ~ -im *dov.* ‘oznaniti’ ▪ ‘kihirdet’. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun* pod vplivom madžarskega glagola *kihirdet* ‘oznaniti’. ♦ »Idi i Mariæ, to dobroto po,, / vei, vszega fztara pizsma, fz,, / krivoszt *vun nazveiszt*, zAn,, / gyelszkovom mocsjom.« (MP: 87) Enkratnica.

vùn osloboditi ~ -im *dov.* ‘osvoboditi’ ▪ ‘kiszabadít’. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun* pod vplivom madžarskega glagola *kiszabadít* ‘osvoboditi’. ♦ »Joseph v Ægyptom gda bi / bil odán, ondi ga je králl / vu

vozi derfal, za nyega / cfiŕztocso, Bog *vun* nyega *ofzlo*, / *bodil* y Gofzpodnom ga pofztavil.« (MP: 302) Enkratnica.

vùn pelàti ~ pèlam *dov*. 'spremljati' ▪ 'kikísér'. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun* pod vplivom madžarskega glagola *kikísér* 'spremljati' ali nemškega glagola *heraus-/hinausgeleiten* 'isto'. ♦ »Jesuffa vre mucsenoga ino koro,, / nuvanoga, Pilatus je *vun pelal* :/:« (MP: 163; drugo: 163, 183, 210).

vùn skázati se ~ skážem se *dov*. 'izkazati se' ▪ 'kimutatkozik'. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun* pod vplivom madžarskega glagola *kimutatkozik* 'izkazati se' ali nemškega glagola *ausweisen* 'isto'. ♦ »Gofzpodna Jefusfa aldov, / moje Dusfe dragi zalog, nai / *jze* nad menom *vun fzkase*, i fit,, / ka vekvecsna daje.« (MP: 282) Enkratnica.

vùn spelàti ~ spèlam *dov*. 'izpeljati, spraviti ven' ▪ 'kivezet'. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun* pod vplivom madžarskega glagola *kivezet* 'izpeljati, spraviti ven' ali nemškega glagola *ausfahren* 'isto'. ♦ »Jonasfa szi *vun fzpelal*, zCzete / ribe csreiva, ofzlobodi Bosie, vlze / nevolne robe.« (MP: 276) Enkratnica.

vùn vzéti ~ vžémem *dov*. 'izvzeti' ▪ 'elvesz'. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun*. ♦ »Te Christus je nas Bogh pravi, / ki naz znevol ofzlobodi, on / hocse naz zvelicsati, zevszeh / grehov *vun vzeti*.« (MP: 112; drugo: 352)

vùn zegnàti ~ ženém *dov*. 'izgnati' ▪ 'kiúz'. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun* pod vplivom madžarskega glagola *kiúz* 'izgnati' ali nemškega glagola *austreiben* 'isto'. ♦ »Adama gda *vun ze*, / *gna*, Bogh zParadi-so,, / ma,« (MP: 188) Enkratnica.

vùn zlejàti ~ zlejém *dov*. 'izliti, zliti' ▪ 'kiönt'. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun* pod vplivom madžarskega glagola *kiönt* 'izliti, zliti' ali nemškega glagola *ausgießen* 'isto'. ♦ »Te Christus fzmrt fzterpi, / i na Krisu za nasz vmerl, fzvo / Szvéto Kerv *vun zlea*, / i naŕšo Szmert za nasz obláda, / na tretki dén gori fztá, / voljo Oca za nasz pripela.« (MP: 74) Enkratnica.

vùn zminóti ~ -ém *dov*. 'umreti' ▪ 'kimúlik'. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun* pod vplivom madžarskega glagola *kimúlik* 'umreti'. ♦ »I po fzmerti pak nasfe, da *vun zmi*, / *no* nam Dusfe, vpela nasz vu vecsno veszelje.« (MP: 128) Enkratnica.

vùn zrèči ~ rèčem *dov*. 'izreči' ▪ 'kimond'. Slovarji te zveze ne navajajo. Glagolski kalk s prislovno sestavino *vun* pod vplivom madžarskega glagola *kimond* 'izreči' ali nemškega glagola *aussprechen* 'isto'. ♦ »5. To jezik nemre *vun zrecsi* / niti szpizmom i fzpizszati, / ki je kusfal more znati, / kai je Jesusfa lubiti.« (MP: 89; drugo: 160)

5 Sklep

V prispevku so predstavljene prevzete madžarske besede in madžarski kalki v Martjanski pesmarici, ki je najboljše in najstarejši dosežek bogate prekmurske rokopisne pesmarične tradicije. Poleg tega je na kratko orisan tudi razvoj prekmurskega knjižnega jezika od začetkov do poenotenja s slovenskim knjižnim jezikom. Ob snovi Martjanske pesmarice sem pokazal tudi na spor, ki kroži okrog nje glede pripadnosti kajkavski ali prekmurski književnosti. Pri tem je poudarjeno, da je pesmarica nastala v medkulturnem okolju, kjer so jeziki (kajkavščina, prekmurščina, madžarščina) vplivali drug na drugega. V zvezi z madžarskim jezikovnim vplivom sem predstavil dosežke dosedanjega raziskovanja. V geslih je predstavljenih 96 prevzetih madžarskih besed in 48 madžarskih kalkov. Madžarski jezikovni vpliv se torej odraža na leksikalni, skladenjski in besedotvorni ravni. V geslih se sklicujem na podatke iz etimoloških, zgodovinskih in narečnih slovarjev in predstavljam etimologijo prekmurske in madžarske besede ter navajam zglede iz pesmarice. V posameznih razdelkih sem se ukvarjal z najpomembnejšimi fonološkimi in morfološkimi spremembami pri prevzemanju madžarskih besed. Pri predstavitvi madžarskih kalkov gre za isto metodo, le s to razliko, da jih zaradi lažjega razumevanja uvrščam v sistem, ki temelji na besedotvorni lastnosti kalkov.

Krajšave in simboli

bav.-avstr. – bavarsko-avstrijsko; blg. – bolgarsko; bol. – bolonjsko; cerkv.lat. – cerkvenolatinsko; češ. – češko; del. – deležnik; dov. – dovršno; fin. – finsko; gl. – glej; hr. – hrvaško; ide. – indoevropsko; itd. – in tako dalje; kajk. – kajkavsko; kurd. – kurdsko; lat. – latinsko; lat.-it. – latinsko-italijansko; m – samostalnik moškega spola ali samostalniška besedna zveza moškega spola; madž. – madžarsko; madž.lat. – madžarskolatinsko; nar. – narečno; nedov. – nedovršno; nem. – nemško; novoperz. – novoperzijsko; npr. – na primer; osm. – osmansko; polj. – poljsko; prekm. – prekmursko; prid. – pridevnik; prim. – primerjaj; prisl. – prislov; psl. – praslovansko; rus. – rusko; s – samostalnik srednjega spola ali samostalniška besedna zveza srednjega spola; sanskr. – sanskrtsko; sev.it. – severnoitalijansko; sln. – slovensko; slov. – slovansko; slovaš. – slovaško; srb. – srbsko; srvnem. – srednjevisokonemško; starofrc. – starofrancosko; staroperz. – staroperzijsko; starorus. – starorusko; staroturš. – staroturško; starovnem. – starovisokonemško; štev. – števnik; tat. – tatarsko; tpn. – toponim; ukr. – ukrajinsko; zastar. – zastarelo; zgnvnem. – zgodnjenovonemško; ž – samostalnik ženskega spola ali samostalniška besedna zveza ženskega spola

- stoji med prevodoma v knjižno slovenščino in madžarščino
- ◆ uvaja ponazarjalni razdelek
- ▶ uvaja podgeslo

Literatura

- Asbóth 1908 = Oszkár Asbóth, *A j > gy változás a hazai szlovének nyelvében és a dunántúli magyar nyelvjárásokban*, Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1908.
- Bajzek 2009 = Mária Bajzek, Küzmičev prevod *Novega zakona* v luči prevzemanja besed iz madžarščine, *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* (Budapest) 54 (2009), št. 2, 345–357.
- Bajzek Lukač 2005 = Marija Bajzek Lukač, Madžarske izposojenke v Küzmičevem prevodu *Novega zakona*, v: *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*, ur. Marko Jesenšek, Maribor: Slavistično društvo, 2005 (Zora 32), 436–448.
- Bajzek Lukač 2009 = Marija Bajzek Lukač, *Slovar Gornjega Senika 1: A–L* Bielsko Biala itd.: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, 2009 (Zora 66).
- Balázs 1989 = János Balázs, *A latin a Duna-tájon*, v: *Nyelvünk a Duna-tájon*, ur. János Balázs, Budapest: Tankönyvkiadó, 1989, 95–140.
- Bezljaj 1959/60 = France Bezljaj, *Vloga kalkov v slovenščini*, *Jezik in slovstvo* 5 (1959/60), št. 5, 140–143. (Ponatis v: France Bezljaj, *Zbrani jezikoslovni spisi* 2, ur. Metka Furlan, Ljubljana: Založba ZRC ZRC SAZU, 2003 (Linguistica et philologica), 735–738.)
- BSJ 1998 = *Besedišče slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki A–Ž*, ur. Ivanka Šircelj-Žnidaršič, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 1998 (Slovarji).
- ERHSJ 1–4 = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* 1–4, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971–1974.
- ESSJ 1–5 = France Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika* 1–5, Ljubljana: SAZU oz. ZRC SAZU (izd.) – Mladinska knjiga oz. Založba ZRC, ZRC SAZU (zal.), 1976–2007.
- EWUng 1–3 = *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen* 1–3, ur. Loránd Benkő, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993–1997.
- FNESz 1–2 = Lajos Kiss, *Földrajzi nevek etimológiai szótára* 1–2, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988 (1978).
- Hadrovics 1944 = László Hadrovics, *Magyar és déli szláv szellemi kapcsolatok*, Budapest: Kincsestár, 1944.
- Hadrovics 1958 = László Hadrovics, *Adverbien als Verbalpräfixe in der Schriftsprache der burgenländischen Kroaten*, *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* (Budapest) 4 (1958), št. 2, 211–249.
- Hadrovics 1965 = László Hadrovics, *Jövevényszó vizsgálatok*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1965 (Nyelvtudományi értekezések 50).
- Hadrovics 1974 = László Hadrovics, *Schrifttum und Sprache der burgenländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1974.
- Hadrovics 1985 = László Hadrovics, *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1985.

- Jesenšek 1991/92 = Marko Jesenšek, Jezikovni sistemi v slovenskem (alpskem in panonskem) govornem območju, *Jezik in slovstvo* 37 (1991/92), št. 7, 173–181.
- Jesenšek 2000/01 = Marko Jesenšek, Stične točke pri oblikovanju slovaškega in prekmurskega knjižnega jezika, *Jezik in slovstvo* 46 (2000/01), št. 7–8, 297–303.
- Jesenšek 2005 = Marko Jesenšek, Nastanek in razvoj prekmurskega jezika, v: Marko Jesenšek, *Spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*, Maribor: Slavistično društvo Maribor, 2005 (Zora 33), 26–38.
- Jesenšek 2008 = Marko Jesenšek, Prekmurska publicistika 19. in prve polovice 20. stoletja – med knjižno normo in tradicijo, *Slavistična revija* 56 (2008), št. 2, 103–113.
- Just 2009 = Franci Just, *Porabje*, Murska Sobota: Franc-Franc – Društvo Argo, 2009.
- Kniezsa 1942 = István Kniezsa, Magyar-szláv nyelvi érintkezések, v: *A magyarság és a szlávok*, ur. Gyula Szekfű, Budapest: Franklin, 1942. (Ponatis v: *A magyarság és a szlávok* (Kisebbségkutatási könyvek), ur. Gyula Szekfű, Budapest: Lucidus Kiadó, 2000, 137–151.)
- Kniezsa 1952 = István Kniezsa, *A magyar helyesírás története*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1952.
- Kniezsa, 1974 = Kniezsa István, *A magyar nyelv szláv jövevényszavai* I/1–2, Budapest: Akadémiai Kiadó, ²1974 (¹1955).
- Kozar Mukič 1998 = Marija Kozar Mukič, Košičev in Lülikov slovar iz leta 1833, v: *Slovensko-madžarski jezikovni in književni stiki od Košiča do danes*, ur. Stjepan Lukač – István Nyomárkay, Budimpešta: Košičev sklad, 1998, 85–89.
- Lukács 2005 = István Lukács, Martjanska pjesmarica – izvor za identifikaciju Andrije Knezajčica, v: *Prekmurska narečna slovstvena ustvarjalnost*, ur. Jože Vugrinec, Murska Sobota: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija Petanjci, 2005, 299–305.
- Lukácsné Bajzek 2004 = Lukácsné Bajzek Mária, A szlovén szótáriróadalom, v: *Kis szláv lexikográfia*, ur. István Nyomárkay – István Vig, Budapest: ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék, 2004, 28–49.
- Lukač 2003 = Stjepan Lukač, Alternative standardizacije i kanonizacije na rubnim područjima: sakralna erotika u Prekomurskoj/Martjanskoj pjesmarici, v: *Hrvatski književni jezik: zbornik radova*, ur. Stjepan Lukač, Budimpešta: Hrvatska samouprava Budimpešte, 53–60.
- MP = *Martjanska pesmarica*, uredil in spremna besedila napisal Vilko Novak, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 1997.
- Merše 2009 = Majda Merše, Glagolski kalki v zgodovini slovenskega knjižnega jezika, v: Majda Merše, *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009 (Linguistica et philologica 23), 129–146.
- Miklošič 1886 = Fran Miklošič, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien: Wilhelm Braumüller.
- Mukič 2005 = Francek Mukič, *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*, Szombathely: Zveza Slovencev na Madžarskem, 2005.

- Novak 1973/74 = Vilko Novak, Prekmurske rokopisne pesmarice, *Jezik in slovstvo* 19 (1973/74), št. 6–7, 212–217.
- Novak 1974/75 = Vilko Novak, Madžarske izposojenke v prekmurščini, *Jezik in slovstvo* 20 (1974/75), št.4, 104–105.
- Novak 1996 = Franc Novak, *Slovar beltinskega prekmurskega govora*, ur. Vilko Novak, Murska Sobota: Pomurska založba, ²1996 (¹1985).
- Novak 1997 = Vilko Novak, Prekmurska Martjanska pesmarica v: *Martjanska pesmarica*, ur. Vilko Novak Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 1997, 3–64.
- Novak 2006 = Vilko Novak, *Slovar stare knjižne prekmurščine*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006.
- Nyomárkay 2002 = István Nyomárkay, *Anyanyelvi ébredés és hagyomány nálunk és szomszédainknál*, Budapest: Lucidus Kiadó, 2002 (Kisebbségkutatói könyvek).
- Orožen 1996 = Martina Orožen, Prekmurski knjižni jezik, v: Martina Orožen, *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika od Brižinskih spomenikov do Kopitarja*, Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 1996, 356–372.
- Pável 1947 = Ágoston Pável, Magyarok és szlovénok, v: *Magyarország és Kelet-Európa: a magyarság kapcsolatai a szomszéd népekkel*, ur. Endre Angyal – János Balázs – Ágoston Pável stb. közrem. István Gál, Budapest: Officina, 1947, 156–168. (Ponatis v: Ágoston Pável, *Válogatott tanulmányai és cikkei*, Szombathely: Vas Megye, 1976, 217–224.)
- Petrov-Slodnjak 1978 = Maria Petrov-Slodnjak, Zu den ungarischen Lehnwörtern in der regionalen Schriftsprache des Prekmurje im 18. und 19. Jahrhundert, *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 24 (1978), št. 2, 295–328.
- Plet. 1–2 = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar*, Ljubljana: Knezoškofijstvo, 1894–1895.
- Prunč 1967 = Erich Prunč, *Das innere Lehngut in der slovenischen Schriftsprache: Versuch einer Typologie der Lehnprägungen im Slovenischen: Inauguraldissertation*, Graz, 1967 (razmnoženo).
- Rammelmeyer 1975 = Matthias Rammelmeyer, *Die deutschen Lehnübersetzungen im Serbokroatischen: Beiträge zur Lexikologie und Wortbildung*, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GmbH, 1975 (Osteuropastudien der Hochschulen des Landes Hessen 3, Frankfurter Abhandlungen zur Slavistik 23).
- RHKKJ 1–2 = *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* 1–2 (zv. 5): *A-lazno*, ur. Božidar Finka, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za jezik IFF, 1984–1989. (Preostali zvezki v Budimpešti niso bili dosegljivi.)
- Schumann 1965 = Kurt Schumann, Zur Typologie und Gliederung der Lehnprägungen, *Zeitschrift für slawische Philologie* 33 (1965), 61–90.
- SES 2003 = Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana: Modrijan, ²2003 (¹1996).
- SSKJ 1–5 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika* 1–5, Ljubljana: SAZU oz. ZRC SAZU (izd.) – DZS (zal.), 1970–1991.

- Škafar 1978.= Ivan Škafar, *Bibliografija prekmurskih tiskov od 1715 do 1919*, Ljubljana: SAZU, 1978.
- TESz 1–4 = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* 1–4, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1967–1984.
- Thomason - Kaufman 1991 = Sarah Grey Thomason - Terrence Kaufman, *Language Contact, Creolization and Genetic Linguistics*, Berkeley – Los Angeles – Oxford: University of California Press, 1991.
- Toporišič 1992 = Jože Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992 (Leksikoni Cankarjeve založbe, zbirka Sopotnik).
- Trstenjak 1905 = Anton Trstenjak, *Slovenci v šomodski županiji na Ogrskem: zgodovinska, narodopisna in književna črtica*, Ljubljana: samozaložba, 1905.
- Ulčnik 2009 = Natalija Ulčnik, *Začetki prekmurskega časopisja*, Bielsko Biala itd.: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, 2009 (Zora 67).

Hungarian linguistic influence in the vocabulary of the Martjanci hymnal

Summary

This article presents Hungarian loanwords and Hungarian calques in the Martjanci hymnal, which is the largest and oldest work in the rich manuscript hymnal tradition of Prekmurje. In addition, it briefly describes the development of the standard Prekmurje language from its origins to its unification with standard Slovenian. Alongside the subject matter of the Martjanci hymnal, attention is also drawn to the dispute associated with it regarding whether it is part of Kajkavian Croatian or Prekmurje literature. Here it is emphasized that the hymnal was created in an intercultural environment in which the languages (Kajkavian dialect, Prekmurje dialect, and Hungarian) influenced one another. The research findings to date on Hungarian linguistic influence are presented, with 96 Hungarian loanwords and 48 Hungarian calques presented in dictionary-style entries. Hungarian linguistic influence is therefore reflected at the lexical, syntactic, and word-formational levels. The entries are based on information from etymological, historical, and dialect dictionaries, present the etymology of the Prekmurje and Hungarian words, and cite examples from verses of the hymnal. Individual sections deal with the most important phonological and morphological changes when Hungarian words were borrowed. The presentation of Hungarian calques uses the same method, only that they are organized in a system based on the word-formational properties of calques for clarity.